
ŠTÚDIE

ŽOLDNIERI V BRATISLAVE V POLOVICI 15. STOROČIA

PETER SEDLÁČEK

SEDLÁČEK, P.: Mercenaries in Bratislava in the Mid-15th Century. *Vojenská história*, 1, 17, 2013, pp 6-32, Bratislava.

The author of the study addresses the major military component of urban defence over the given period - mercenaries. It is demonstrated that their primary role was to defend the city from the enemy, but in the case of a military expedition, led by monarchs, they were also deemed compulsory conscripts to be sent to fight upon receiving orders from towns. The hiring of mercenaries fell under the responsibility of the town council or town captain. The numbers of hired mercenaries depended on the then political and security situation, as well as on the financial capacity of the town. A regular soldier's pay was around 100 denars, while a sergeant earned a pound or half a pound of denars. It is further noted that any additional activity or task for which the town council wanted to use the mercenaries had to be paid extra. These activities included such services as guarding gates and towers, providing services outside the town, spying on or lurking for the enemy, guarding domestic workers while at work, escorting town envoys, and executing a messenger's tasks. In any such extraordinary role the town council arranged for rations. The author of the study also analyzes the issue of costs. Virtually all expenses (except for food) and materials for the mercenaries were funded by the town. Mercenaries were accommodated in town's halls and, in the case of a large number of hired mercenaries, inside towers and bastions. Replacements of broken or destroyed weapons represented frequent expenses for the town's treasury. The town's council provided mercenaries with some form of social welfare. Financial compensation was provided for combat injuries, work-related accidents, and even for damage sustained in captivity. Moreover, at the time of illness or temporary incapacity active duty received their salary. When ill or temporarily unable to be on active duty, they received the same pay. Any termination of service was executed upon personal request or that of the municipal council, depending on the town's treasury and political situation. Dismissal was usually carried out on the same day of the week when the mercenary was hired. Among the non-standard forms of termination of military service was a mercenary's escape or death.

Military History. Hungary. Mercenaries in Bratislava in the Mid-15th Century.

V Uhorsku už od druhej polovice 14. storočia významnú a nezanedbateľnú úlohu pri obrane miest zohrávali žoldnieri.¹ Počas mieru bol počet žoldnierov v mestách o niečo nižší ako v časoch nebezpečenstva. Vývoj žoldnierstva v uhorských mestách bol podobný ako v zahraničí, to znamená, že časom sa samotní mešťania prestali aktívne podieľať na vojenských úlohách, ktoré mestu nariaďoval panovník, a v prípade potreby miesto seba ku kráľovi vysielali najatých ozbrojencov zvonku. Tí plnili funkciu jednak obrany mesta a krajiny a bojovali tiež proti iným potulným skupinám ozbrojencov, ktoré ohrozovali bezpečnosť mesta. Neraz sa stávalo, že takto mohli proti sebe stáť aj bývalí druhovia.²

V Bratislave sú podrobnejšie záznamy o žoldnieroch až z roku 1434. Vôbec prvá zachovaná komorná kniha v Archíve mesta Bratislavy pod položkou *Stad Saldenern* uvádza, že v sobotu v predvečer Turíc (15. mája 1434) mesto zaplatilo rotmajstrovi Leonhartovi Saxenkammerovi a osemnástim členom jeho roty týždňový žold spolu 83 libier a 6 šilingov denárov. Rotmajster Leonhart dostal 1 200 denárov (čiže 5 libier denárov) a jeho menovite uvádzaní žoldnieri po 1 050 denároch (čo boli 4 libry a 3 šilingy denárov).³ V ten istý deň im mestská rada dala ešte fúru dreva za dve libry denárov.⁴

Štýl a rozvrhnutie zápisu, akým je táto položka výdavkov na mestských žoldnierov vedená, sa v komorných knihách prakticky nezmenila až do konca tu skúmaného obdobia, teda do roku 1457. Naznačuje to, že podobná prax najímania žoldnierov v Bratislave už istý čas trvala – nielen na papieri v účtoch, ale zrejme aj prakticky.

Najímanie žoldnierov

Najímanie žoldnierov bolo najčastejšie v rézii hlavného mestského kapitána⁵, menej už 12-člennej mestskej rady (v mestských účtoch uvádzaná ako *die Herren*).⁶ Z niektorých záznamov vyplýva, že kapitán ich občas najímal na príkaz mestskej rady.⁷ Či pri týchto úkonoch bol kapitán vždy podriadený mestskej rade, alebo sa tak dialo výlučne pod jeho

¹ Pre vývoj žoldnierstva v Uhorsku pozri SEGEŠ, V. *Od rytierstva po žoldnierstvo: Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava : MO SR, 2004, s. 120-141. Pre vývoj žoldnierstva v západnej Európe pozri CONTAMINE, P. *Válka ve středověku*. Praha : Argo, 2004, s. 113-125, 150-211.

² MARSINA, R. – RUTTKAY, A. – KLEIN, B. *Vojenské dejiny Slovenska. Diel 1: Stručný náčrt do roku 1526*. Bratislava : MO SR, 1994, s. 162.

³ *Item am Sambstag In vigilia Penthecost(e)n (15. 5. 1434) hab wir geb(e)n dem leonhart Rottmeister Sax(e)n Chamer mit dem zunamen XIIe d – V lb d., Item auch an dem selbigen tag dem mich(e)l laspart XF d facit IIII lb III β d.*, Archív hlavného mesta SR Bratislavy (ďalej len AMB), komorné knihy (ďalej len K), K 1 (1434/35), pag. 135 v. Zvyšní 17 žoldnieri sú zapísaní rovnakým spôsobom. O bratislavských komorných knihách pozri SEGEŠ, V. *Stredoveké komorné knihy mesta Bratislavy ako prameň dejín každodennosti*. In *Diplomatická produkcia v stredovekom meste*. Bratislava 2005, s. 139-145.

⁴ *Item an dem selbigen tag den Saldenern vmb ein fuder holcz II lb d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 136 v. Obsah 1 fúry sa pohyboval medzi 1 500 až 2 000 litrami.

⁵ *It(em) auch an dem tag (5. 3. 1440) hat h(e)rr ludweig künigsfelder aufgenommen II Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 645. Ľudovít Kunigsfelder bol v tom čase hlavným mestským kapitánom. *It(em) auch an dem tag (2. 7. 1442) hat der haubman mer Soldner aufgenommen...*, AMB, K 4 (1442), s. 139.

⁶ *Item... hab(e)n di h(er)ren aufgenommen di Soldnern h(er)nachgeschrib(en)...*, AMB, K 4 (1447), s. 236.

⁷ *It(em) auch an dem tag (23. 12. 1447) hat der haubman herr Stephan Raner aufgenommen II Soldner noch der h(er)r(en) gescheft...*, AMB, K 12 (1447/48), s. 179.

zvrchovanosťou, nevieme určiť s istotou, nakoľko záznamy o tom podrobnejšie nehovoria. Veľmi zriedka ozbrojencov mohol najat' aj richtár.⁸ Niekedy sa však vykonávateľ najatia uvádza len všeobecne a bez spresnenia.⁹

Získanie žoldnierov do služby sa mohlo udiat' dvoma nasledovnými spôsobmi: buď vyšlo s iniciatívou najat' žoldnierov mesto, alebo ozbrojené kompánie samy ponúkli svoje služby. Pár záznamov z komorných kníh nám poskytuje informácie, ako to prebiehalo. Ak mestská rada potrebovala niekoho najat', vyslala posla s ponukou o prijatie.¹⁰ V jednom prípade to bol istý Janko, v tom čase inak žoldnier v službách mesta, ktorého poslal mestský kapitán Mikuláš Flins.¹¹ Druhý raz išiel hľadať žoldnierov do služby Štefan Ranes, vtedy zastávajúci práve úrad hlavného kapitána.¹² Je pritom veľmi zaujímavé, že vo všetkých troch prípadoch kroky spomínaných vyslancov smerovali do Viedne.

Z rokov 1440 až 1458 sú zachované štyri listy adresované mestskej rade (tri z nich však nie sú presne datované), v ktorých žoldnierski kapitáni a ich ozbrojenci ponúkajú svoje služby. Jeden z nich, napísaný niekedy okolo roku 1450 v Lošonci pri Smoleniciach, uvedieme na ilustráciu celý: „*Sluzbu swu wzkazugi twe myloszi, slyssel sem skrze dobre lidi ze wasse millost przigima gezne y piessie, p(ro)to gestli ze wasse milost przigyma racztemy to daczi wiedeczi, chczu wasse milosci przywesczi mnoho nebo malo czoz wasse milosci potrzebi gest, p(ro)to my raczte daczi wiedeczi potomto poslu gestli ze wam potrzebi gest, dan na lozinczi. Ja Jan Zampach z Zamborka.*“¹³

O tom, že takéto listy boli celkom bežné, svedčí približne jednotný štýl písania a aj isté ustálené formulky, ktoré sa požívali. Žoldnieri ponuky o prijatie posielali zrejme až potom, keď sa do počuli, že mesto hľadá niekoho do služby.¹⁴ Odpoveď požadovali oznámiť po poslovi (posloch), ktorý konkrétny list mestu doručil.¹⁵ Jeden záznam o takomto poslovi máme v komornej knihe z roku 1439/1440, kde sa uvádza, že do mesta prišiel jeden posol od neznámych žoldnierov s otázkou, či mesto nechce prijat' do služby ešte ďalších. Mestská

⁸ ...*hat der hauptman ffrosch(e)l vnd vns(er) Richter h(err) Stephan Ranes aufgenommen II Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 649.

⁹ *It(em) auch an dem tag (2. 12. 1447) hat man aufgenommen zu ainem Soldner den Nicolasch von Glocz...*, AMB, K 12 (1447/48), s. 177.

¹⁰ *It(em) Am Sambstag noch Jacobi (27. 7. 1448) I pot(e)n noch Soldnarn gen wienn hab ich geb(e)n LXX d.*, AMB, K 14 (1448/49), s. 285.

¹¹ *It(em) Am Sambstag vor dem plumost(er) tag (13. 4. 1443) hab wir gehat I pot(e)n ken wienn, dem Janko Soldner den der Niklas flins dar geschikt hat noch Soldnarn LX d w.*, AMB, K 5 (1442/43), s. 170.

¹² *Mer Eod(em) die (5. 11.) hat Steph(an) Reneis haubtman(n) zu Wienn die h(er)nachgeschrib(e)n soldn(er) aufgenom(en)...*, AMB, K 25 (1457), s. 274.

¹³ MOL, DL 243624. Ján Žampach pochádzal zo šľachtického rodu Žampachovcov z Potštejna z východných Čiech. To len potvrdzuje predpoklad, že medzi žoldnieri boli zastúpené všetky sociálne vrstvy obyvateľstva, teda aj šľachtici. http://www.pisecna.zamberk.cz/ves_cz/historie/zampachove.htm. Pre nedostupnosť listín a listov Archívu mesta Bratislavy sme listiny čerpali z internetovej databázy Maďarského krajinského archívu: <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a100323.htm?v=pdf&a=start>.

¹⁴ *Jakoz smy przesslisaly zeby wassey mylost przigymala zlussebniky...*, MOL, DL 243622., *Sprauen sem zye by wassie milost sluzebnich lydye potrzebowaly...*, MOL, DL 243629., *Protoz gsme zpraweny ze bysste potrzebowaly Zoldnerzow...*, MOL, DL 243630.

¹⁵ *...A odpowydzy wasyey zadamy zebiste na(m) potomto poslu daly...*, MOL, DL 243622., *...p(ro)to my raczte daczi wiedeczi potomto poslu gestli ze wam potrzebi gest...*, MOL, DL 243624., *...Protoz p(ro)symy abysste nam raczili zgewiti potiechto poslech...*, MOL, DL 243630.

rada ho odmietla, no kapitán Ľudovít Künigsfelder prikázal dať mu aspoň za jeho náma-
hu 60 viedenských denárov.¹⁶ Žoldnieri sami seba označujú ako *towarisse, zlussebniky*¹⁷
alebo za *pacholkow či zoldnerzow*.¹⁸ O počte a type ponúkaných žoldnierov neposkytujú
listy úplne presné informácie. Istý kapitán Janek mal vo svojej rote 16 pešiakov,¹⁹ Lorek
32 ozbrojencov bez bližšieho určenia²⁰ a už spomínaný Ján Žampach núkal neznámy počet
pešiakov a jazdcov.²¹ K nutným informáciám, ktoré od mesta požadovali, patrila výška gáže
pre žoldnierov.²² Či odosielatelia spomínaných listov nastúpili nakoniec do služieb mesta,
nevieme. Ich mená sme v zoznamoch žoldnierov slúžiacich v meste nenašli.²³

Treba poznamenať, že všetky štyri listy sú písané po česky. Je to ďalší fakt potvrdzujúci
prítomnosť bývalých husitských posádok v službách mesta. Zároveň nás oprávňuje predpo-
kladať medzi mestskými zamestnancami existenciu úradníka, ktorý musel ovládať stredo-
vekvú češtinu. Inak si ťažko možno vysvetliť, že by danému listu mestská rada porozumela,
keďže ju tvoril nemecký patriciát.

Žoldnieri požadovali odpoveď formou „záškodného listu“.²⁴ Pri porovnaní so stredo-
vekovou nemčinou nám vychádza, že mohlo ísť o list, v ktorom by bolo uvedené odškodné
(zrejme v prípade zranenia, poškodenia zbrane a pod.).

Mesto žoldnierov prijímalo väčšinou v malých počtoch, približne od jedného do desia-
tich, a v periodicite raz za dva či tri týždne.²⁵ Boli aj obdobia, keď dlho neprijalo žiadneho
žoldniera. Napríklad v čase od soboty 24. novembra 1454 až do soboty 4. októbra 1455,
čiže čosi vyše roka, zamestnávalo mesto tých istých deviatich žoldnierov bez toho, že by
niekoho prijalo alebo prepustilo. Najčastejšie sa najímalo v sobotu, keď bol žoldnierom

¹⁶ *It(em) Am freitag noch kathe(r)ine v(ir)ginis (27. 11. 1439) cham ein pot von soldner wegen, ab dy
Stat mer Soldner auf wold nemen, do wold(en) dy h(e)rren nicht, do schuef der ludweig kunigsfelder
zu geb(en) dem selbig(en) pot(e)n durich seiner müe will(e)n LX d will(e)n (!)*. AMB, K 2 (1439/40),
s. 404.

¹⁷ MOL, DL 243622.

¹⁸ MOL, DL 243630.

¹⁹ *Gestly ze by wassye mylost potrzebowala sluzebnich pacholykow ssestnaste pyesich...*, MOL, DL
243622.

²⁰ *...na XXXII pacholkow...*, MOL, DL 243630.

²¹ Pozri pozn. č. 13 a citovaný list.

²² *Ato nam dayte wyedyeti czo wassye mylost namyesyecz vydawa...*, MOL, DL 243622., *...czo mzdy
na kazdeho na XXXII pacholkow mielo byti...*, MOL, DL 243630.

²³ Odosielatelia štyroch listov boli už spomínaný Ján Žampach, nejaký Janek, Medvďed zo Slavičina
a istý Lorek. Mená členov družín listy neuvádzajú. Uvádzané listy v českom prepise publikoval
CHALOUPECKÝ, V. *Středověké listy ze Slovenska*. Bratislava – Praha 1937, s. 41–43, 92–93.

²⁴ *Adayte nam wyedyeti gestly zebiste zaskody nassye chtely staty neb nechtyely... Tadto pany myly
prosimy zebly ste nam dali list zazkodny kwaszey mylosty przigiti...*, MOL, DL 243622., *...Alist nam
dali zasskodny...*, MOL, DL 243630. Termín „záškodný“ pozri: *Historický slovník slovenského jazyka
VII*. Bratislava: Veda, 2008, s. 179.

²⁵ *It(em) Am Sambstag an Sannd Thomas Obund (19. 12. 1439) hat h(e)rr ludweig künigsfelder auf-
genommen den hanns wymperger...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 639., *It(em) auch Am Sambstag noch dem
Newen Jar (2. 1. 1440) II Soldner schull(en) angeen...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 641., *It(em) auch an
dem tag (12. 3. 1440) hat h(e)rr ludweig kunigsfeld(er) aufgenommen III Soldner...*, AMB, K 2 (1439/
40), s. 646.

zvyčajne aj vyplácaný žold.²⁶ Ojedinele však boli prijatí do služby aj v iné dni.²⁷ Žiaľ, nedá sa presne zistiť, od čoho závisel spôsob najímania v takýchto malých počtoch. Mohlo ísť buď o pravidelné dopĺňanie stavov, alebo sa tak mohlo diať len na základe vlastných ponúk konkrétnych žoldnierov.²⁸

Pokiaľ sa prijímali väčšie počty žoldnierov naraz alebo aj celé roty, v účtoch sa už uvádzala aj príčina.²⁹ Stávalo sa tak napríklad z dôvodu udržania bezpečnosti v meste, ak sem mala zavítať návšteva nejakých významných osôb. Keď v júli roku 1442 mesto navštívili viacerí krajinskí hodnostári, mesto najalo 24-člennú rotu kapitána Václava Pestlera a ubytovalo ju v Rybárskej veži.³⁰ Podobné opatrenia boli urobené približne začiatkom júna 1443 pred chystanou návštevou ostrihomského arcibiskupa Dionýza zo Seče. Predpokladaných 34 najatých žoldnierov však do služby ani nenastúpilo, lebo arcibiskup nakoniec neprišiel. Napriek tomu im mesto vyplatilo jednorazový žold každému po 100 denárov.³¹

V roku 1457 mesto najalo na výpravu proti bratríkom štyri žoldnierske roty, a to rotu Giliga Freibergera s 55 žoldniermi, Janka z Jihlavy s 8 žoldniermi, Mikuláša Pfcuznera tiež s 8 žoldniermi a českú rotu Václava Kramera s 9 žoldniermi, pričom každému za týždeň vyplatili po pol toliari. Mikuláš Pfcuzner prišiel ešte s ďalšou 8-člennou rotou, avšak s týždennou mzdou len 100 denárov.³²

²⁶ *It(em) Am Sambstag auch vor Annu(n)cciac(i)onis marie (25. 3. 1440) hat herr ludweig künigsfelder aufgenommen IIII Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 648.

²⁷ *It(em) Am Erichstag noch Gregorii p(a)pe (15. 3. 1440) hat herr ludweig künigsfeld(er) aufgenommen VII Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 647., *It(em) Am mitich(e)n vor Gregorii (9. 3. 1440) hat herr ludweig künigsfelder mer aufgenommen II Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 645., *It(em) Am pfincztag Am weynacht (25. 12. 1439) Obund hat her ludweig kunigsfelder mer III Soldner aufgenommen(en)...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 639., *It(em) am Suntag vor vor (!) katherine virginis (22. 11. 1439) sind auch an gegang(e)n III Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 636.

²⁸ *It(em) auch an dem tag (8. 4. 1441) vnd hat der Grünfritsch vrlaub genomen... It(em) auch an dem tag (22. 4. 1441) vnd hat der ludweig kunigsfelder aufgenommen ain Soldner In des Grünfritsch stat, gena(n)t lucas wolf*, AMB, K 3 (1440/41), s. 684-685.

²⁹ Na základe našich výskumov z komorných kníh vyplýva, že stredoveká rota je malá vojenská jednotka, na čele ktorej stál rotmajster, nazývaný aj hajtman (hauptmann).. V tom čase nemala ustálený počet vojakov – mohla mať od 5 až do 100 mužov. O bratrických rotách pozri: SEGEŠ, ref. 1, s. 201-202.

³⁰ *Item Am mantag noch sannd margarethen tag (16. 7.) hat der hauptman herr Niklas flins aufgenommen Soldner In den fischer thurrn, do mit er den mit In besetzt hat als dy polak(e)n vnd etzleich lannnd herrn mit In zu der Stat komen...*, AMB, K 4 (1442), s. 181. Medzi hodnostármi boli napríklad Pankráč zo Svätého Mikuláša, Mikuláš Bánfi, ostrihomský arcibiskup a kardinál Dionýz zo Seče či Ján Jiskra. AMB, K 4 (1442), s. 42-44.

³¹ *Item wir hab(e)n auch ausgericht noch des Nicolae flins gescheft dy zeit der Stat haubman dem larentz virtzker das der für vns auch aüs geb(e)n hat auf dy Stat leüt Soldn(er) dy man aufgenommen hat zu der Stat notduriff vor pfingst(e)n Als der pischolff von Grann her schold komen sein, vnd cham nicht, dar vmb hab wir den larentz virczk(er) quittirt das der XXXIII Soldner fur vns bezalt hat ydem F d facit XIII lb XL d wienn.*, AMB, K 6 (1443), s. 273.

³² *Von erst Giligen freiberg(er) Rotmaister mit ain(em) knaben vnd ist beschehen die S(a)bb(a)to Sophie virginis (15. 5.) A° LVII° I tl., Vermerckt Janncko von der Iгла Rotmaist(er) mit I knaben vnd mit seinen hernachgeschriben gesellenn., Vermerckt Nicolesch pfitzn(er) Rotmaist(er) mit I knaben vnd mit seinen h(er)nachgeschr(iben) Soldnern., Ad Idem Nicolesch pfitzn(er) Rotmaister mit den Soldn(er) F d., Vermerckt Wenntzla kram(er) mit I knaben vnd mit ain pferd vnd ist gewesen 8 (má byť 9) pehaimischen Soldn(er) Rotmaister... Xß d die woch(e)n.*, AMB, K 25 (1457), s. 225-227.

Aj v prípade nepriateľských útokov či očakávaného ohrozenia, ak mesto nemalo najať dostatok žoldnierov, posilňovalo svoje posádky ďalšími ozbrojencami. V auguste 1447 si, keď akýsi „zločinec, nazývaný Peter, raboval mesto“, najalo okrem desiatich žoldnierov v tom čase v stálej službe ešte ďalších dvanástich.³³ Dvadsaťosem žoldnierov mestská rada najala v novembri 1448, keď Bratislavu chcel napadnúť jeden z najvýznamnejších uhorských magnátov Pankráč zo Svätého Mikuláša.³⁴ Zhodou okolností sa pred šiestimi rokmi nachádzal medzi krajinskými hodnosťarmi, ktorí navštívili mesto, ako sme spomínali vyššie.

Obdobie výročných trhov (jarmokov) v Bratislave predstavovalo vhodný čas a miesto na rozkvet kriminálnej činnosti, hlavne drobných krádeží či šarvátok.³⁵ Aby sa zabránilo prípadným nepokojom či vyčíňaniu neprispôsobivých osôb, mesto niekedy zaošetrovalo ozbrojencov na zabezpečenie pokojného priebehu trhov. Na výročný trh na sv. Vavrinca roku 1443 mali nastúpiť deväť žoldnieri s platom pol libry denárov, ale z neznámej príčiny ešte v deň prijatia boli prepustení a žold sa im odriekol.³⁶ V sobotu pred nedeľou Letare (3. apríla) roku 1451 kapitán Štefan Ranes prijal na druhý výročný trh 16 žoldnierov.³⁷ Keďže nie v každom roku máme záznam o strážcoch na trhoch, možno predpokladať, že bežne na poriadok počas trhov dohliadali žoldnieri, ktorí už v službách mesta boli práve najatí. O tom by mohol svedčiť záznam tiež z roku 1451, keď v sobotu na Helenu zamestnalo mesto kvôli trhu štyroch žoldnierov, ktorí zároveň figurovali v položke výdavkov na mestských vojakov. Dostali vyplatené každý po sto denárov, čo sa rovnalo ich bežnému týždennému platu v službách mesta.³⁸ Nevedno však, aký trh to bol, pretože v tom čase (22. mája) sa žiadny výročný trh nekonal. Mohlo ísť jedine o týždenný trh, ktorý pripadal na každý utorok.³⁹

Množstvo žoldnierov v meste teda záviselo od mnohých vonkajších či vnútorných okolností, ako ohrozenie nepriateľom, návšteva významných osobností alebo finančná situácia mesta. Najväčšie počty žoldnierov mesto zamestnávalo napríklad koncom apríla roku 1440, keď ich v stálej službe bolo 62.⁴⁰ Ešte viac, 17 žoldnierov v stálej službe a 87 žoldnierov na

³³ *Item Am freitag noch Sand larencz(e)n tag (11. 8. 1447) hab(e)n di h(er)ren aufgenommen di Soldner h(er)nachgeschrib(e)n... auf dem poswicht pet(er) genant der auf dy Stat gerawpt hat...*, AMB, K 13 (1447), s. 236.

³⁴ *It(em) am Erichtag noch Martini (12. 11. 1448) als der pangratz an dy Stat_wold sein er vnd sein helff(er) do hat man aufgenommen dy hernach geschrib(e)n als man dy hernach geschrib(e)n findt igleich(e)n besund(er) mit seinem Namen...*, AMB, K 14 (1448/49), s. 393.

³⁵ Výročné trhy v meste (bez predmestí) sa od roku 1430 konali dva týždne pred nedeľou Letare a dva týždne po nej a dva týždne pred sviatkom sv. Vavrinca (10. august) a dva týždne po ňom. LEHOTSKÁ, D. Bratislavské mestské privilégia. In *Zborník FF UK Historica*, roč. 27, 1976, s. 223-224.

³⁶ *It(em) An Sannd larencz(e)n Obund (9. 8. 1443) hat der N(iklas) flins aufgenommen durich des Jarmarkhs will(e)n IX Soldner vnd hab(e)n ydem geb(e)n noch des Nicolae flins gescheft Am Sambstag noch Assumpc(i)onis marie ydem J lb d... It(em) auch an dem tag hat man In vrlaub geb(e)n, vnd den Solt abgesaget.*, AMB, K 6 (1443), s. 278.

³⁷ *It(em) am Sambstag vor letare (3. 4. 1451) hat d(er) haubman herr Stephan Ranes aufgenommen di h(er)nachgeschrib(e)n Soldner zum Jarmarkt...*, AMB, K 16 (1451), s. 133.

³⁸ *Soldner auf denn Jarmarkt. It(em) am Sambstag an sant helenn tag (22. 5.). Chlain Cristan, Wilhalm frankh, Nicolasch Slesing(er), Gras Cristan. Ydem I° d facit XIII β X d*, AMB, K17 (1451), s. 311.

³⁹ LEHOTSKÁ, ref. 35, s. 223.

⁴⁰ *Am Sambstag In vigilia philippi et Jacobi (30. 4. 1440) hab wir gehat LXII Soldner*, AMB, K 2 (1439/40), s. 659.

výprave proti nepriateľovi, bolo začiatkom októbra 1457.⁴¹ Nakoniec koncom októbra toho istého roku možno narátať až 17 stálych žoldnierov a 113 najatých ozbrojencov na vojenskej výprave. Naopak, najmenšie počty žoldnierov možno sledovať v novembri roku 1435, keď v meste slúžil len jeden žoldnier Janko.⁴²

Plat žoldnierom

V systéme vyplácania žoldu pre žoldnierov nemožno nájsť úplnú jednotu. Zhoda panovala len v periodicite vyplácania – plat dostávali vždy týždenne. V prevažnej väčšine to bolo v sobotu. Záležalo však na dni prijatia žoldnierov. Ak boli prijatí v sobotu, vyplatení boli až najbližšiu nasledujúcu sobotu.⁴³ Ak ich prijali v niektorý iný deň v týždni a nastupovali do služby najbližšiu sobotu, mzdu dostali už vopred za dni odo dňa prijatia do najbližšej soboty vrátane dňa najatia.⁴⁴ Vyskytujú sa však aj prípady, keď boli žoldnieri vyplácaní nie každú sobotu, ale v iný deň, presne týždeň odo dňa prijatia.⁴⁵ Stávalo sa, že zároveň s nimi mesto zamestnávalo aj takých, čo boli vyplácaní v sobotu.

Vyplácanie žoldu mal v kompetencii mestský komorník,⁴⁶ no ojedinele tak mohol urobiť aj mešťanosta.⁴⁷ Dôkaz o odmeňovaní okrem komorných kníh podávajú aj potvrdenia o prijatí mzdy, ktoré žoldnieri spisovali po vyplatení žoldu. Napríklad v roku 1457 rotmajstri Juraj Stainpruker so 45 ozbrojencami a Hans Premawer so 66 ozbrojencami potvrdili vyplatenie ich mzdy.⁴⁸ Komorné knihy z toho obdobia informujú, že Juraj Stainpruker mal jedného panoša a koňa, za čo všetko dostával 11libru denárov týždenne. Hans Premawer s panošom obdržal rovnakú sumu. Ich žoldnierom vyplácali žold vo výške pol libry denárov.⁴⁹

⁴¹ *It(em)* (8. 10.) *als mein h(e)rr(e)n geschikt hab(e)n hinauf gen wienn vmb soldn(er) die dann an Sambstag vor kolmani komm(en) sein... vnd sind d(er) soldn(er) mit antzall gewes(e)n LXXXVII.... vor Colomani yedem p(er) f d (facit) VII lb XX d.*, AMB, K 25 (1457), s. 120, 153.

⁴² *Item amb Sambstag nach katherine virginis* (19. 11.) *dem Pablik sein woch(e)n solt IIII lb III β d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 140 r.

⁴³ *It(em)* *auch an dem tag* (18. 7. 1440) *hat h(e)rr ludweig kunigsfelder aufgenommen den martha frankch zu ainem Soldner, vn der schol an geen mit dem Solt auf den kumftig(e)n Sambstag noch Johan(n)is bap(tis)te.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 667.

⁴⁴ *It(em)* *Am mitich(e)n vor Tyburcii et Vale(r)iani* (13. 4. 1440) *hat ludweig künigsfelder aufgenommen II Soldner vnd sull(e)n an gen auf den künftig(e)n Sambstag vor Tyburcii et Valeriani, das prengt ydem IIII tag, von ydem tag XX d wienn(er), vnd sind gena(n)t Emreich vnger, vnd Marthan vnger facit V β X d wienn(er).*, AMB, K 2 (1439/40), s. 653., *It(em)* *Am mantag vor sannd Jorig(e)n tag* (18. 4. 1440) *hat mer herr ludweig künigsfelder aufgenommen I Soldner der schol an gen auf den künftig(e)n Sambstag vor sand Jorig(e)n tag* (23. 4.) *prengt VI tag, vnd ist genant Andre feldner, dem hab wir geb(e)n von ydem tag XX d wienn(er) vnd ein fuer Solt fa(cit) J lb d wienn(er).*, AMB, K 2 (1439/40), s. 657.

⁴⁵ *It(em)* *am mantag an des heiligen Chrewtz tag* (14. 9.) *Exaltac(i)onis hat der hawbman mer aufgenommen di hernachgeschrib(e)n Soldner vnd di sull(e)n an gen yder mit seinem Solt auf den nagst künftigen mantag In die mathei ap(osto)li...*, AMB, K 15 (1450), s. 188.

⁴⁶ *It(em)* *Am Sambstag noch Sannd Andre tag* (3. 12. 1440) *hab ich Cristan walher ausgericht vnd bezalt XII Soldnern...*, AMB, K 3 (1440/41), s. 678. V tom čase bol Kristián Walher komorníkom.

⁴⁷ *Lienhart nyderhof(er) den hat der purg(er)maist(er) ausgericht.*, K 11 (1445/46), s. 115.

⁴⁸ *Ich Jörg Stainpruk(er) Rotmaist(er) Bekenn für mich vnd fünfvndvierzig fveszknecht, vnd Ich Hanns premawer Rotmaist(er) Bekenn auch für mich vnd sechsunndsechzig fveszknecht... die obgenan(ten) h(e)rr(e)n Steph(an) Renes haubtman auch Richt(er) vnd Rat, vns geützlich ausgericht vnd bezallt haben...*, MOL, DL 242574.

⁴⁹ *Jorg Stainpruker Rotmaister mit ain(em) knab(e)n vnd mit ainem Rozz., Hanns premawer Rotmaist(er) mit ain(em) knab(e)n, I lb.*, AMB, K 25 (1457), s. 254-255.

V prípade vyššie postavených žoldnierov im mohli určený plat prebrať aj ich manželky. Napríklad tak učinila žena Jakuba Lefflera, dvorana Konráda z Lichtenštajnu, ktorý bol v rokoch 1440 až 1441 v službách mesta ako žoldnier.⁵⁰ Takisto počas neprítomnosti rotmajstra Pavlíka, ktorý spolu so žoldnierom Prokešom sprevádzal niektorých členov mestskej rady na ceste do Ostrihomu, vyplatil komorník Pavlíkov žold jeho manželke.⁵¹

Výška žoldu sa časom menila a závisela tiež od typu žoldniera, ktorý mohol byť buď pešiakom (*Soldner zu fus, fusknecht*) alebo jazdcom (*Soldner zu ros*).⁵² Kapitáni žoldnierskych družín mali tiež iné, zväčša vyššie platy.

Vo fiškálnom roku 1434/1435, teda v prvej zachovanej komornej knihe, sa pešiakom platilo po 1 050 denárov týždenne.⁵³ Keďže z rokov 1435 až 1439 sa komorné knihy nezachovali, vývoj v tomto období sa nedá sledovať. V polovici novembra roku 1439 bol však týždňový plat znížený na sumu 126 denárov,⁵⁴ no koncom novembra už mestská rada žoldnierom zvýšila žold na 140 denárov za týždeň.⁵⁵ Pre chýbajúci materiál nemožno presne zistiť, prečo nielen im, ale aj ďalším zamestnancom mesta takto citelne plat znížili. Je pravdepodobné, že plat klesal postupne, zhruba o 200 denárov za jeden fiškálny rok. Vplyv na to mohla mať, samozrejme, narastajúca inflácia a kolísanie peňažného kurzu strieborných mincí k zlatému.

Ďalšie zvýšenie platov nastalo v auguste roku 1440. Jedna skupina ozbrojencov začala dostávať šesť a pol šilinga denárov (čiže 195 denárov), ktorých kapitán poslal na stráž vo dne, v noci na určené miesta.⁵⁶ Zvyšní žoldnieri paralelne popri nich dostávali stále 140 denárov. Takýto stav trval minimálne do konca apríla 1441. Zmena musela nastať medzi májom 1441 a aprílom 1442. Nevieme presne kedy, lebo z tohto obdobia nemáme zachované komorné knihy, a teda nepoznáme ani príčinu tejto zmeny. V máji 1442 sa výška mzdy pre pešiakov ustálila na sto denárov za týždeň a nezmenila sa až do konca skúmaného obdobia, teda do novembra 1457.⁵⁷

Žoldnierski jazdci sa, na rozdiel od pešiakov, nenachádzajú v zápisoch každej komornej knihy. Možno sa len domnievať, že buď najatí boli, ale nezapísali ich, alebo že jazdci neslúžili v meste tak často a pravidelne ako pešiaci. Prikláňame sa skôr k druhej možnosti,

⁵⁰ *It(em) Am mantag noch der heilig(e)n drimaldikait* (23. 5. 1440) *hab ich ym (Jacob leffler) geb(e)n das sein hawsfraw von mir genomen hat J lb d.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 703.

⁵¹ *It(em) Am Sambstag vor letare* (21. 3. 1444)... *II Soldn(er) pablik vnd prokschi dy sind mit den herrn ken Gran gefaren... Pablik Rutmaist(er) p(ercepi)' vxor.*, AMB, K 7 (1443/44), s. 348.

⁵² V účtoch z neskoršieho obdobia, než skúmame, sa objavujú už špecifickejšie typy ako pavéznicí, kušostreľci a iní.

⁵³ Pozri pozn. č. 3.

⁵⁴ *Item Am Sambstag noch Martini* (14. 11. 1439) *sind dy Soldner Angegangen zu dem erst(e)n mal mit irem Solt... Ydem XVIII gros...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 635b.

⁵⁵ *Item am Sambstag an Sannd Andre obund* (28. 11. 1439) *des heiligen zwilliff pot hab(e)n dy h(e)rren den Soldnarn allen Iren Sold gemert das man ydem geb(e)n schol XX gros...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 636.

⁵⁶ *It(em) auch an dem tag* (13. 8. 1440) *schuff(e)n dy h(e)rren das man dy Soldner hernach geschrib(e)n Iren Solt schold meren das man ydem schold geb(e)n alle woch(e)n VIJ ß d vnd das dy Soldner hernach geschrib(e)n sull(e)n tag vnd nacht auf der wart sein wo sy der ludweig kunigsfelder hin schikt...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 671.

⁵⁷ *Item Am Sambstag noch des heilig(e)n Chreutz tag* (5. 5. 1442) *als es erfund(e)n ist ward(e)n hab wir gehat Im wass(er) thurr(e)n XII Soldner.. Ydem I^c dn wienn(er)...*, AMB, K 4 (1442), s. 165., *S(a)bb(a)to In die Elisabeth* (19. 11. 1457)... *yed(e)m p(er) I^c d...*, AMB, K 25, s. 157.

a to z dôvodu, že jazdci požadovali, prirodzene, vyššiu mzdu, pretože si vydržovali koňa a zväčša aj sluhu navyše. Pravdepodobne aj výzbroj mali o čosi kvalitnejšiu než pešiáci, a tak pre mesto boli finančne nevýhodnejší.

Záznamy o jazdcoch máme len v piatich prípadoch, a to z rokov 1439/1440, 1447, 1450, 1454 a 1457. V prvom sa uvádzajú mená šiestich žoldnierskych jazdcov: Peter Czipser, Vincent, Ján Verber, Frantz Podecker, Imrich Unger a Marthan Unger. Najatí boli len pár týždňov a každý dostával týždenný plat jeden zlatý, respektíve jednu libru denárov (v tom čase sa 1 zlatý = 210 den.).⁵⁸ V roku 1447 slúžilo v meste iných 6 jazdcov, pričom niektorí aj s viacerými koňmi. Na každého koňa dostali jeden zlatý.⁵⁹ O tri roky neskôr mestský kapitán najal troch žoldnierov so štyrmi koňmi, ktorí odslúžili tri týždne, no len jeden týždeň im bol zaplatený.⁶⁰ V roku 1454 mesto platilo iba jedného jazdca Hansa Ambsera, no s týždennou gážou 100 denárov, čiže ako obyčajného pešiaka.⁶¹ Nakoniec v roku 1457 boli najatí traja jazdci a dostávali šesť šilingov denárov.⁶²

Dalo by sa očakávať, že aj kapitáni a rotmajstri žoldnierskych družín boli inak ohodnotení ako bežní vojaci. Pravdou však je, že vyšší plat mali len výnimočne. V úvode kapitoly spomínaný rotmajster Leonhart Saxenkammer dostal 1 200 denárov oproti 1 050 denárom vyplateným jeho vojakom. Juraj Pirpawmer v roku 1441 dostával jednu libru denárov, ostatní žoldnieri mali po šesť a pol šilinga denárov.⁶³ V roku 1456 mesto najalo ako rotmajstra istého Jiříka (inak nezvyčajne titulovaného ako „ctihodný pán“) s platom pol libry denárov. Pravdepodobne išlo o šľachtica, keďže spolu s ním prijali aj nejakého Tomáša, ktorý by mohol byť jeho sluhom.⁶⁴ Oveľa častejšie však boli kapitáni platení rovnako ako ich žoldnieri. Rotmajstra Wolfganga Gattermayera v roku 1450 mesto vyplatilo sumou 100

⁵⁸ *It(em) Am Suntag vor sannd Thomas (20. 12. 1439) ist der peter czipser Soldner an getreten an den Sold noch des ludweigs künigsfelder geschēft vnd dem schol man geb(e)n alle woch(e)n I flor. auri...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 631. Ďalší podobne.

⁵⁹ *Stat Soldner zu Ros wochner: It(em) am Sambstag In vigilia philippi et Jacobi (29. 4. 1447)*

It(em) dem Swartz Chuntz auf III pherd woch(e)n Solt III flor auri

It(em) dem Hanns pehaim auf III pherd woch(e)n Solt IIII flor auri

It(em) dem Fische hawpp(e)ll auf II pherd woch(e)n Solt II flor auri

It(em) dem Froleich auf I pherd woch(e)n Solt I flor auri

It(em) dem Veit flander auf I pherd woch(e)n Solt I flor auri

It(em) dem Nicolach von krum(m)enaw auf II pherd woch(e)n Solt I flor auri.

Ďalší týždeň tak isto. AMB, K 13 (1447), s. 216.

⁶⁰ *It(em) am phincztag vor sant matheus tag (17. 9.) hat d(er) hawbman aufgenommen dy h(er)nachgeschrib(e)n Soldner zu Ross vnd sol yder an gen mit seinem Solt auf den nagst kumftigen phincztag noch sant matheus tag vnd sind also genant von erst, Hanns pehaim mit I Ros, Caspar hornd(e)l mit I Ros, Hanns nag(e)l mit II Ross(e)n. Von ydem Ross IIIIJ β d fa(ci)t II lb LX d.*, AMB, K 15 (1450), s. 211.

⁶¹ *Item vor michaelis des Sambstag (26. 9. 1450) hab geb(e)n dem hanns Ambs(er) mit aim Ros sein woch(e)n Solt III β X d.*, AMB, K 20 (1454), s. 308.

⁶² *Vermerckt die Soldner ze rossenn. Lang Cristoff, Steffan Schrein(er), Paul Schilher. VI β auf ain(em) et Su(mm)a in se facit II tl LX d.*, AMB, K 25 (1457), s. 227.

⁶³ *Noch sand mathias tag (25. 2. 1441) Jorig pirpawmer hauptman hab ich geb(e)n I lb d wienn(er).*, AMB, K 3 (1440/41), s. 698.

⁶⁴ *Item eodem die (18. 12. 1456) hab(e)n die h(er)ren aufgenommen den erb(e)rn h(er)ren Jorsik vnd den Thoman... H(er)r Jorsik Rutmaist(er) dem besunder J lb d.*, AMB, K 23 (1456), s. 304.

denárov rovnako ako jeho žoldnierov.⁶⁵ Takisto dostávali ďalší kapitáni a rotmajstri, ako napríklad Hanns Gerstner, Pavlík, Hanns Pamer, Hanns Weinreich, Peter Langg.⁶⁶

Už na spomínanej výprave v roku 1457 proti „bratom z tábora“ možno nájsť záznamy aj o sluchoch či panošoch, ktorí slúžili pre niektorých žoldnierov. Nazývali sa *knaben* alebo *pu-ben*. Je pritom zaujímavé, že v tom čase dostávali rovnaký žold ako bežní žoldnieri, teda pol libry denárov.⁶⁷ Na túto výpravu najali za 100 denárov na týždeň troch žoldnierov, špeciálne na výzvedy a špionáž – Mikuláša Swartza, Tomáša Teppela a Šimona Michela.⁶⁸

Existenciu istej hierarchie medzi žoldnieri možno sledovať na výplatách v rote rotmajstra Mikuláša Pfcuznera. S platom pol libry denárov pod ním slúžilo 34 žoldnierov a so mzdou 100 denárov 31 žoldnierov, nazývaných *gesellen*, čo možno preložiť ako tovariši. Napokon termín „tovariš“ sa v stredovekej terminológii aj bežne používal.⁶⁹ Toto iné platové zaradenie by sa dalo vysvetliť aj odlišnou výzbrojou, ktorá by sa právom odzrkadlila aj vo výške mzdy.

Občas sa stávalo, že mestská rada nemala dost' financií na vyplatenie pravidelnej žoldnierskej mzdy. Možno tak usúdiť na základe toho, že v účtoch pri menách konkrétnych žoldnierov nie je uvedená suma. Žoldnieri aj napriek nevyplateniu ostávali naďalej v službe. Niekedy v účtoch bola zapísaná poznámka o existujúcej dlžobe.⁷⁰ Zaujímavé je, že niektorí v ten istý týždeň žold dostali, no iní nie – alebo dostali len časť žoldu.⁷¹ Podľa čoho sa určovalo, komu zaplatiť a komu nie, ostáva nevyjasnené.

Treba však povedať, že mesto sa snažilo nezaplatený žold najatým vojakom čo najskôr uhradiť.⁷² Zaisť ho k tomu viedli bezpečnostné pohánky, keďže si dobre uvedomovalo, akú pohromu mohli nevyplatení žoldnieri spôsobiť.⁷³ Prinajlepšom by od služby odstúpili.

⁶⁵ *Wolfgang Gattermayer Rutmaist(er) III β X d.*, AMB, K 15 (1450), s. 105. Tento kapitán sa v daňovom registri z roku 1452/53 spomína ako podnájomník v dome Martina Muschenreiffa s odvádzanou daňou vo výške 60 denárov. Pozri ZAŤKOVÁ, J. *Daňový register mesta Bratislavy z rokov 1452 – 1453 a jeho formálny a obsahový rozbor*: diplomová práca. Bratislava : FF UK, 1992, s. 95.

⁶⁶ AMB, K 6 (1443), s. 277; K 7 (1443/44), s. 345; K 9 (1444/45), s. 456; K 12 (1447/48), s. 177.

⁶⁷ *Jänneko von prostnetz mit ain(em) knaben I lb d.*, *Milleth von der Slesy mit ain(em) knaben I lb d.*, *Peter von Galitz mit ain(em) knaben I lb.*, AMB, K 25 (1457), s. 227, 245.

⁶⁸ *...hat man(n) die hernachgeschriben III auf kundschaftt aufgenom(en) Nicolesch Swartz, Thoman(n) Teppel, Symon michel, F d yedem et fa(ci)t X β d.*, AMB, K 25 (1457), s. 228.

⁶⁹ *V(er)merckht den Nicoläsch phüczner mit seiner rot auff dye erst woch(e)n... It(e)m der Sold ist dye woch(e)n p(er) J lb d.*, *Item v(er)merckht dye gesell(e)n In des vorbemel(e)n Nicoläsch phüczner rot der sold dye woch(e)n ist p(er) F d.*, AMB, K 25 (1457), s. 483–484.

⁷⁰ *It(em) Am Sambstag vor valentini m(arti)ris (11. 2. 1441)...*

Hanns schühel hab ich geb(e)n VIJ β d wienn(er)

Hanns Grichigner (suma nie je uvedená)

Hanreich partigaler (takisto chýba suma)..., AMB, K 3 (1440/41), s. 697., *It(em) vnd das vbrig bleibt man ym noch schuldig*, AMB, K 3 (1440/41), s. 677.

⁷¹ *It(em) Am Sambstag In vigilia pu(r)ificac(i)o(n)is (1. 2. 1449)*

Pablik p(ercepi) 30 d

Hanns pamer (suma nie je uvedená)

Langg hanns p(ercepi) 1 (suma nie je uvedená)

Wernhart Osbalt., AMB, K 14 (1448/49), s. 356.

⁷² *It(em) vnd wir hab(e)n geb(e)n noch des h(er)r Niklas flins Inbekantnus vnd geschäft di zeit der Stat haubman zwain Soldnern, den man schuldig ist belib(e)n ward(e)n iglichem V Sold p(er) F d facit IIII lb XL d.*, AMB, K 9 (1444/45), s. 466.

⁷³ Pozri pozn. 108.

Výborne toto spätné vyplácanie žoldu ilustrujú komorné knihy číslo 10 a 11. V prvej knihe záznamy na konci výplatného obdobia pre mestských ozbrojencov hovoria, že štyria žoldnieri vo Vodnej veži nedostali zaplatené dva týždne.⁷⁴ V nasledujúcej knihe sa v položke výpisov dlhov z minulých komorných kníh (*der auszug des ersten puchs, vnd des andern puchs, ... wem man schuldig beleibt...*) uvádzajú menovite tí istí žoldnieri a zároveň im zaplatené dlžné sumy.⁷⁵

Núka sa otázka, nakoľko stanovená výška mzdy žoldnierom stačila na ich bežné každodenné výdavky. Inak povedané, aký bol sociálny status žoldnierov. Na ilustráciu uveďme, ako boli platení ostatní pravidelní zamestnanci Bratislavy. Napríklad v roku 1455 mestskí strážnici dostávali od 60 do 80 denárov týždenne, kat 90 denárov, lesníci 100 denárov, povozníci a furmani 84 alebo 250 denárov, tesárski tovariši zamestnaní mestom 150 denárov a tesársky majster 210 denárov, murári 150 denárov týždenne, puškársky majster 180 denárov a mestský trubač bol platený 180 denármi.⁷⁶ Z toho vychádza, že žoldnieri s najnižšou týždňovou gážou 100 denárov (za mesiac 400 denárov) patrili medzi stredne zarábajúcich zamestnancov.

Pri porovnaní so žoldnieri v inom súdobom stredovekom meste na Slovensku sa ukazujú približne rovnaké sumy žoldu. V disciplinárnom a proviantnom predpise pre bardejovských žoldnierov z polovice 15. storočia kapitán dostával mesačne 3 zlaté (v Bratislave v prepočte 2 alebo 4 zlaté) a radový vojak 2 zlaté mesačne (bratislavský zhruba jeden a pol zlatého).⁷⁷ Treba však upozorniť, že spomínaný predpis je určený pre žoldnierov, ktorých mesto vyslalo na poľnú výpravu a vtedy sa vyplácala zvyčajne vyššia mzda. Napríklad v roku 1444 mestská rada požičala dvanásť žoldnierov grófovi Bartolomejovi do Rábu, každého za mzdu jeden zlatý.⁷⁸

Pri predpoklade, že koncom stredoveku náklady na mesačné životné minimum predstavovali jeden zlatý⁷⁹ (ktorý sa v roku 1455 prepočítaval na 210 až 230 denárov), a úvahe, že žoldnierom ubytovanie, sčasti stravu, finančnú náhradu v prípade poškodenia zbrane a zvlášť ohodnotenie pri plnení iných úloh hradilo mesto, vyplýva, že žoldnierska služba aj v prípade rizík, ktoré so sebou prinášala, bola finančne značne lukratívna a vyhľadávaná. Výška mzdy v Bratislave žoldnierom zrejme postačovala, lebo nejestvujú záznamy o prípadných vzburách či nespokojnosti najatých ozbrojencov, a to aj napriek (zriedkavým) omeškaniam s výplatami.

⁷⁴ *It(em) Am Sambstag vor sand lucein tag* (11. 12. 1445).

Mert von Brun

linhart Niderhofer

Nicolasch polak

Procop frosch(e)l., AMB, K 10 (1445), s. 231.

⁷⁵ *It(em) am am mitich(en) noch Oculi* (23. 3. 1446) *hab ich bezzalt dem procop frosch(e)l Soldner Im wass(er) thuren Czwen Solt als mein ander kamer puch ausweist p(er) I° d fa(cit) VI β XX d.*, AMB, K 11 (1445/46), s. 197. Podobne sa dlžné sumy vyplátili aj Martinovi z Brna a Linhartovi Niderhoferovi.

⁷⁶ AMB, K 22a (1455), s. 320, 322, 336, 306, 310-314, 266, 297, 308, 318.

⁷⁷ SEGEŠ, V. Regulácia disciplíny a zásobovania mestských žoldnierov v stredoveku. In LENGYELOVÁ, T. – CSUKOVITS, E. (Eds.). *Z Bardejova do Prešporku: Spoločnosť, súdnictvo a vzdelenosť v mestách v 13. – 17. storočí*. Prešov – Bratislava : FF PU a HÚ SAV, 2005, s. 172.

⁷⁸ *It(em) Am mitich(en) vor Remi(ni)sce(re)* (4. 3.) *hat vns der Wolfram dreissikk(er) In di ratung gelegt noch der h(er)ren gescheft das di h(er)ren dem Graf part(e)lme hab(e)n gelih(e)n ken Raab XII Soldner ydem I flor auri flor auri (!) fa(cit) XII flor auri.*, AMB, K 8 (1444), s. 363.

⁷⁹ SEGEŠ, V. *Prešporský pitaval*. Bratislava : Perfekt, 2005, s. 60.

Materiálne zabezpečenie žoldnierov

Okrem pravidelného týždenného platu mestská rada najatým žoldnierom pokrývala mnohoraké finančné a materiálne zabezpečenie. V prvom rade žoldnieri museli byť niekde ubytovaní. Prvé záznamy z rokov 1440 až 1441 hovoria o ubytovaných žoldnieroch vo Vodnej veži (11 žoldnierov na čele s kapitánom Pavlíkom), v Železnej bráne (4 žoldnieri), vo veži Luginsland (kapitán Hanns Grichinger s 5 žoldniermi) a tiež v dome Hansa Pawera.⁸⁰ O dva roky neskôr mali žoldnieri priestory na bývanie aj v radnici (17 ozbrojencov) a v Rybárskej veži (kapitán Václav Pestler s 23 ozbrojencami).⁸¹ Od roku 1443 slúžil na podobné účely aj tzv. Ctiborov dom, kde sa ubytovalo 40 žoldnierov s kapitánom Hansom Gärstnerom.⁸² V prípade väčšieho počtu najatých žoldnierov im boli poskytnuté aj iné veže mestského opevnenia. V rokoch 1444/1445 na rôznych vežiach sídlili dve roty po ôsmich mužoch s kapitánmi Hansom Pamerom a Hansom Weinreichom.⁸³

Do týchto ubytovacích priestorov mesto pre žoldnierov zabezpečovalo drevo na varenie a v zime aj na kúrenie. Vozilo sa im na vozoch po fúrach alebo kopách, k Vodnej veži aj v člnoch. Fúra dreva stála od 40 do 70 denárov, jedna kopa a jeden čln plný dreva 10 šilingov denárov.⁸⁴

Z účtov sa možno dozvedieť, že žoldnieri spali na sene alebo slame. Svedčia o tom ich pravidelné dodávky na posteľ. Cena za jednu fúru sena sa pohybovala od 40 do 60 denárov, no raz za fúru sena komorník zaplatil pol libry denárov, čiže 120 denárov.⁸⁵ Slama sa ako podstielka na spanie spomína len v jednom prípade, keď jej jednu fúru za 56 denárov mesto pre žoldnierov kúpilo od istého Mikuláša Dornpachera.⁸⁶

⁸⁰ *It(em) Am Sambstag an Sannd Elsbet(e)n tag* (19. 11. 1440) *hab ich Cristan Walher gehat Im wasser Thurren XII Soldner...*, *It(em) Am Sambstag An Sannd Elspeten tag hab wir gehat Im Eysnyn thar Soldner...*, *It(em) Am Sambstag An Sand Elspeten tag hab wir gehat Im lugInslannd dy hernach geschriben Soldner...*, AMB, K 3 (1440/41), s. 678, 687, 693., *Soldnärn In des hanns pawern haws...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 203.

⁸¹ *Item Am Sambstag noch des heiligen chreutz tag als es erfund(e)n ist ward(e)n* (5. 5. 1442) *hab wir gehat Im Rothaws XVII Soldner...*, *Item Am mantag noch sannd margarethen tag* (16. 7. 1442) *hat der haupman herr Niklas flins aufgenomen Soldner In den fischer thurrn, do mit er den mit In besetzt hat...*, AMB, K 4 (1442), s. 133, 181.

⁸² *Soldner In des Stibors haüs. Item Am mantag noch dem plumOster tag* (15. 4. 1443) *hat herr N(i)klas flins aufgenomen di hernach geschrib(e)n Soldner...*, AMB, K 5 (1442/43), s. 225.

⁸³ *Soldner pey den tharren vnd In thuren... h(auptman) Hanns pamer... h(auptman) Hanns weinreich...*, AMB, K 9 (1444/45), s. 456.

⁸⁴ *It(em) eod(em)* (29. 12. 1439) *den Soldnern vmb III fuder holcz p(er) XXXVIII d fa(ci)t III ß XXVIII d w.*, *It(em) auch an dem tag* (25. 8. 1440) *hab wir geb(e)n vmb ein hawfften holcz das man genomen hat...*, *In den Eysnyn thurrn zu prenholcz den Soldnerrn X ß d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 163, 298., *It(em) auch an dem* (9. 11. 1442) *vmb I fuder holcz mit III Ross(e)n In wasser thurrn den Soldnern ze prennen vnd zu haicz(e)n LXX d w.*, AMB, K 4 (1442), s. 91., *It(em) eodem die* (25. 2. 1451) *hab ich kauft In den wass(er) thur(e)n I zull(e)n holcz vmb X ß d.*, AMB, K 16 (1451), s. 45.

⁸⁵ *It(em) Am Erichitag noch sannd Jacob tag* (31. 7.) *hab wir gekauft ein fuder hew den Soldnarn In das Rathaus noch haupmanns geschäft In ir pet LXII d w.*, AMB, K 4 (1442), s. 79., *It(em) auch an dem tag* (30. 8.) *vmb I fuder hew den Soldnärn In des Stibors haws dar aufsy lig(e)n schull(e)n noch des N(i)klas flins geschäft di zeit haubman XLII d w.*, AMB, K 6 (1443), s. 88., *It(em) eodem die* (2. 6.) *vmb I fuder hew den Soldnarn In das Rothaws In Ir pet J lb d.*, AMB, K 17 (1451), s. 44.

⁸⁶ *It(em) auch an dem tag* (30. 10.) *hab ich bezalt dem Nicolach dornpach(er) I fuder Strob dar auf di Soldner Im Rothaus geligen sein LVI d w.*, AMB, K 10 (1445), s. 71.

V spomínanom Pawerovom dome mali žoldnieri pec na vykurovanie a pravdepodobne aj na prípravu jedál. V roku 1440 na ňu Hans Hafner (teda hrnčiar) osadil 8 kachličiek, pričom za každú kachličku dostal zaplatené štyri denáre. Podobne o pár rokov neskôr zrejme na tú istú pec osadili 14 kachlíc po dva denáre.⁸⁷ Na mešťanostov príkaz sa žoldnierom tiež kúpilo 6 lakt'ov plátina po 7 denárov na jeden alebo dva obrusy. Inokedy dostali neurčený počet zeleného plátina na neznáme účely.⁸⁸ Sviečky pre žoldnierov do radnice sa kupovali od Mikuláša Mornera. Koncom roka 1447 od neho nakúpili 120 libier lojových sviečok, pričom za 1 libru zaplatili 9 denárov, a začiatkom nasledujúceho roka 102 libier sviečok tiež po 9 denárov.⁸⁹

Z toho istého obdobia sa v niektorých záznamoch nachádzajú dôkazy, že na radnici popri oknách zastretých blanou či plátinom už minimálne vtedy boli aj sklenené okná. Do tzv. veľkej izby, kde boli ubytovaní žoldnieri, a do tzv. Vochovej izby mestská rada zaplatila dva rámy na blanové okná po päť grošov a maliarovi Mikulášovi Taegkenerovi 13 šilingov denárov (390 denárov) za opravu dvoch sklenených tabúľ a za výrobu piatich blán na okná.⁹⁰ V roku 1440 dal komorník do Vodnej veže kapitánovi Pavlíkovi 6 nových vlnených diek, možno hrubých plášťov, ktoré sa kúpili od istého Gašpara z Ostrihomu.⁹¹ Za usilovnú prácu, ktorú žoldnieri konali, mešťanosta v roku 1455 prikázal medzi nich rozdeliť 31 lakt'ov činovate (cvilinku) na neznáme účely, pričom jeden lakeť stál 13 denárov. Táto odmena dovedna stála komorníkovu pokladnicu jednu libru, 5 šilingov a 13 denárov, čiže 403 denárov.⁹² Mestská rada tiež zabezpečila žoldnierom na zástavu dva lakte lesklého, škrobeného tuhého plátina (*tzettir*) po 40 denárov.⁹³ Je pravdepodobné, že na zástave bol

⁸⁷ *It(em) auch an dem tag* (3. 4. 1440) *hab wir geb(e)n dem hanns hafner das er VIII kachell(e)n den Soldnärn In des hanns pawern haws In den Ofen gesatz hat von ydem kachell(e)n IIII d w facit XX-XII d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 203., *It(e)m* (24. 2. 1448) *In des hanns pawr haws In der Soldner stub(e)n XIII kach(e)l p(er) II d facit XXVIII d.*, AMB, K 12 (1447/48), s. 76.

⁸⁸ *It(em) auch an dem tag* (18. 1. 1440) *hab wir geb(e)n vmb VI ell(e)n leymbat zu ainem ader czwain tischuchern den Soldnern noch des purg(er)maist(er) geschafft ye ein ell(e)n vmb VII d w facit XLII d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 176, *It(e)m auch an dem tag... den Soldnern leimbat Grun...*, AMB, K 12 (1447/48), s. 87.

⁸⁹ *It(e)m am phincztag In die Andree ap(osto)li* (30. 11.) *hab wir abgerait mit dem Nicolae morner... was man vo(n) Im genomen hat zu der Stat notdurft... vmb I'XX lb vnslicht chercz(e)n auf dy Soldner In das Rothaus p(er) VIII d facit III lb IIII β d.*, AMB, K 13 (1447), s. 123., *It(e)m am Sambstag Scolastice v(ir)ginis* (10. 2. 1448) *hab ich abgerait zum andern mal mit dem Nicolae morner... Soldner In das Rothaus zeanczigen von erst I'II lb chercze(e)n p(er) IX d facit III lb VI β XVIII d.*, AMB, K 12 (1447/48), s. 71.

⁹⁰ *Item II Raem zu Sliemen den Soldnarn In das Rothaws In der hanns pewrin haws zu der Stuben V g(ros) facit XXXV d w.*, *It(e)m auch an dem tag* (13. 4. 1448) *hab wir abgerait mit dem Nicolae Taegkenger maler das er Stat gearibat hat Im Rothaws In der Grossen stub(e)n do dye Soldner Inn sind gebes(e)n V Sliemen mit tuch gemacht hat für di fenst(er) vnd II Glas daselbs gepessert hat vnd In der voch stub(e)n auch doselbs di Glas gepessert hat do von zu lan XIII β d.*, AMB, K 12 (1447/48), s. 86-87.

⁹¹ *It(em) auch an dem tag* (28. 11. 1440) *hab ich geb(e)n In den wass(er) thurr(e)n VI new gantz kocz(e)n vnd kost ilgeich(er) IJ flor dem pablik, vnd dy hat der lang paul von dem Caspar von Gran kauft, vnd ist fuer vns purg(e)l ward(e)n IX flor. au(r)i.*, AMB, K 3 (140/41), s. 118.

⁹² *It(e)m* (23. 8.) *vnd vmb XXXI el(e)n czwillich die man vnd(er) die Soldnar awsgetailt hat noch des purg(er)maist(er) geschafft dar vmb das sy der Stat aribat fleissig sullen sein ye ain ell(e)n vmb XIII d fa(cit) I lb V β XIII d.*, AMB, K 22a (1455), s. 166.

⁹³ *It(em) auch an dem tag* (6. 10.) *hab wir bezalt der haszlin II el(e)n Tzettir den man von ir genomen hat noch der h(er)ren geschafft den Soldnarn zu ainem panier ye ein el(e)n vmb XL d facit LXXX d w.*, AMB, K 10 (1445), s. 66.

vyobrazený mestský erb, ako to dokladá iný záznam o namaľovaní erbov na štyri zástavy.⁹⁴ Inokedy kúpili na zástavu 1 laket' hnedého a bieleho flámskeho plátna, stužku a klince na pripevnenie zástavy.⁹⁵ Z odevov žoldnieri dostávali tiež prešivané, vypchávané kabátce či kazajky, označované ako *pambst*, *wams*. V jednom prípade získal žoldnier Martin z Moravy kazajku za 40 denárov, inokedy urobil istý Hans Guech na mešťanostov príkaz pre žoldniera Oswalda „červený okovaný kabátec“ za 60 denárov (tu kabátec predstavoval skôr typ ľahšieho brnenia).⁹⁶ Oswaldovi kúpili aj pár strmeňov, zrejme však nie na koňa, ale na kušu – umožňovali jej napínanie.⁹⁷

Zdá sa, že stravovanie žoldnierov v istých prípadoch tiež zabezpečovala mestská rada. Raz sa spomína chlieb a mäso na varenie a pečenie, a to aj na raňajky, obed a večeru.⁹⁸ V inom prípade im mäso bolo dané zrejme ako motivácia na lepšie vykonávanie služby.⁹⁹ Raz žoldnieri odmietli im kúpené dve libry chleba, ktorého časť nakoniec mesto muselo znova predať a zvyšok darovalo chudobným do mestského špitála.¹⁰⁰ Zriedkavý výskyt takýchto zápisov by však mohol svedčiť o tom, že práve každodennú stravu si zabezpečovali z vlastných prostriedkov.

Žoldnieri mali svoju vlastnú výzbroj, s ktorou sa už dávali najímať do služieb. Ak sa im však niečo pokazilo, ich opravu či náhradu hradilo už mesto. Najčastejšie išlo o opravu pokazených zbraní alebo ich náhradu novými, prípadne náhradu ich častí, ktoré sa poškodili pri výpravách a iných úlohách žoldnierov. Zo zaznamenaných 70 kusov všetkých kupovaných a opravovaných zbraní alebo ich súčastí pre žoldnierov tvorilo 59 kusov kuší alebo jej časti, čo je vyše 84 percent. Naznačuje to jednak, v akom početnom zastúpení sa kuša medzi vojakmi používala, jednak jej značnú kazivosť. Kuša ako celok bola opravovaná alebo nanovo kupovaná 35-krát.¹⁰¹ Je však možné, že pokazená bola len nejaká jej súčiast-

⁹⁴ *It(em)* (26. 7.) *vnd hab(e)n geb(e)n dem maler von den vier panier von den Schilt(e)n ze mal(e)n, vnd vmb IIII Stang(e)n I flor auri.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 280.

⁹⁵ *...vmb I ell(e)n prawne vnd weis walische leymbat zu ainem fan, vnd vmb I port(e)l vnd vmb nag(e)l do mit man den fan aufgeheft hat.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 306.

⁹⁶ *It(e)m* (28. 4.) *dem mert von moraw I pambst vmb XL d.*, AMB, K 24 (1456), s. 97., *Item eodem die* (21. 4. 1455) *hat der hanns Guech gemacht noch des purg(er)maist(er) gescheft dem Oswald ain Roten beslagen pambst LX d.*, AMB, K 21 (1454/55), s. 204.

⁹⁷ *Item* (17. 1.) *vnd hab kauft dem Oswald ain par Stegraiiff vmb XLIX d.*, AMB, K 24 (1456), s. 52.

⁹⁸ *It(em)* *auch an dem tag* (3. 8. 1440) *hab wir geb(e)n den Soldnern als si dy h(e)rren Schikt(e)n In luginslannd auf dy wart do hab wir in geb(e)n zu dem frustuk vnd zu(m) mal vnd zu(m) Obund ess(e)n vmb fleischs vnd vmb prot, vnd vmb ander kost IIIJ ß d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 284., *It(em)* *auch an dem tag* (8. 8. 1440) *hab wir geb(e)n den Soldnern In den luginslannd vmb fleischs vnd vmb prot noch des purgermaister gescheft III ß XVIII d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 286., *It(em)* *auch an dem tag* (14. 8.) *hab wir geb(e)n auf drey ward zu der postey, vnd zu dem Newen thar, vnd in thurren lugInslannd den zym(m)erleut(e)n, vnd den Soldnern vmb fleischs zu Syden vnd zeprot(e)n zwir, zu mittag vnd zu(m) obund ess(e)n LXVI d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 289.

⁹⁹ *Item eodem die* (4. 11. 1439) *hab wir gekauft den Soldnern ein knoph fleischs noch des ludweigs kunigsfelder gescheft das sy dester williger sull(e)n sein der stet LXVIII d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 143.

¹⁰⁰ *It(em)* *auch an dem tag* (21. 2. 1441) *hab wir gekauft noch der h(e)rren gescheft auf dy Soldner vmb II lb d prot... vnd das ward wendig, vnd das selbig prot schueff(e)n dy h(e)rren das man das hinwider verkauff(e)n schold(e)n, vnd das mocht man nicht gar v(er)kauff(e)n, vnd was vbrig was belib(e)n das hab wir geb(e)n In das Spital armen leut(e)n...*, AMB, K 3 (1440/41), s. 245.

¹⁰¹ *Matusch vom Schosperg hat schad(en) genom(en) an sein(er) armbst, dafur J tl d.*, AMB, K 25 (1457), s. 267.

ka, čo do zápisu nebolo uvedené. Dokazovala by to veľká variabilnosť vyplatených súm, ktoré sa pohybovali od 7 denárov až po dva toliare denárov, čiže 480 denárov. Z ostatných pokazených častí kuše sa spomína 9-krát tetiva (v sumách od 24 do 42 den.),¹⁰² 8-krát pažba (v cenách od 70 do 90 den.),¹⁰³ 4-krát západka (od 28 do 36 den.)¹⁰⁴ a jedenkrát remence na naťahovacom háku (14 den.),¹⁰⁵ kľúč (asi za 30 den.)¹⁰⁶ a drážky či priečky na kľúke (za 28 den.).¹⁰⁷

Zo sečných zbraní sa ako poškodený spomína dvakrát meč a trikrát tesák, respektíve nôž.¹⁰⁸ Cena opravy meča alebo kúpa náhradného sa pohybovala od 60 do 100 den., tesáka o niečo menej, za 50 až 60 den. Taký nízky počet určite neznamená aj zriedkavosť používania týchto zbraní, pravdivejšie bude, že sa len menej kazili. Je to pochopiteľné, pretože kuša bola vďaka svojej prepracovanosti a množstvu rôznych drobných súčastí, z ktorých sa skladala, náchyľnejšia na zlomenie či prasknutie.

Z poškodených ochranných častí zbroje sa v účtoch dvakrát uvádza pavéza a raz tarč. Raz prikázal mešťanosta dať žoldnierom jednu pavézu namiesto poškodenej za sedem a pol šilingov denárov, čo činilo 225 den. Druhý raz dostal žoldnier Pavlík novú pavézu ako náhradu za ukradnutú v cene 150 den.¹⁰⁹ Na tarči bola zrejme poškodená len nejaká časť, lebo oprava stála menej než 35 den., čo by na celý štít bolo málo.¹¹⁰ Nový železný klobúk namiesto jedného, patriaceho žoldnierovi Hansovi Erlaherovi, ktorý zahynul v istej potýčke, stál 135 denárov.¹¹¹ Za akýsi *krech* či *krench* sa zaplatili až 4 toliare denárov (čiže 960 den.).¹¹² Žiaľ, o aký predmet presne išlo, sa nám nepodarilo zistiť. Mohol to byť žerjav (*kra-*

¹⁰² *It(em) auch an dem tag vmb zwa Se(n)nyff noch des kunigsfelder gescheft als dy den Soldnern ab gesprung(en) ward(en) In eysyn tar, XLVIII d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 326.*

¹⁰³ *It(em) auch an dem tag hab wir geb(e)n noch des ludweig künigsfelder gescheft vmb ein armprust Sewlen dy ein Suldner hat zu proch(e)n LXXVII d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 178.*

¹⁰⁴ *Item eodem die hab ich geb(e)n ainem Solner vmb ain Nüs in ain Armbst dem Jorig hiller In der h(er)ren dinst XXVIII d., AMB, K 19 (1454), s. 52.*

¹⁰⁵ *Item lienh(art) prunn(er) hat schad(en) In mein(er) h(er)r(e)n notdurfft emphang(e)n an ain(er) seny an sein(er) armbst, dafür hab Ich Im geb(e)n für ein Newe seny XXVIII d vnd besund(er) für ein kraph Ryem II gr(oss) vnd das alles fa(cit) XLII d., AMB, K 25 (1457), s. 268.*

¹⁰⁶ *It(em) wir hab(e)n geb(e)n dem hanns pogn(er) von I Nuss vnd aim Sloss(e)l zu ainem armprust zu mach(e)n des Thoman ausmwink(e)l noch des hawpman gescheft 60 d., AMB, K 7 (1443/44), s. 62.*

¹⁰⁷ *Item Jennca hat auch schaden emphang(e)n an sein(er) laitt(e)n an dem krapp(e)n, dems(elber) für die laitt(e)n XXVIII d., AMB, K 25 (1457), s. 268.*

¹⁰⁸ *It(em) auch an dem tag hab wir gekauft ainem Soldn(er) dem verberianusch ein Swert noch des ludweigs kunigsfelder gescheft das er In dem Stat dinst zu proch(e)n hat das kost III β X d., AMB, K 2 (1439/40), s. 190. Jorg kremnytz(er) hat schad(en) genom(en) an sein(er) messer, dafür hab Ich Im geb(e)n LX d., AMB, K 25 (1457), s. 267.*

¹⁰⁹ *Ite(m) besund(er) auch I fl p(er) VIIJ β d vmb pofesenn die der purg(er)maist(er) vnder die Stat Soldner geb(e)n hat für Iren schad(e)n and(er) pofesen fa(cit) VIIJ β d., AMB, K 20 (1454), s. 74., It(em) auch an dem tag hab wir bezalt ein pofesen dy man dem pablik gestol(e)n ist ward(e)n noch des künigsfelder gescheft, dem Jacob wild, V β d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 320.*

¹¹⁰ *Andre von Newnburg hat schad(en) genom(en) an sein(er) tatschen vnd an sein(er) armbst, dafür hab Ich Im geb(e)n XXXV d., AMB, K 25 (1457), s. 268.*

¹¹¹ *It(em) auch an dem tag hab wir bezalt ein eys(e)nhuet dem Caspar Spieg(e)l noch des ludweig künigsfelder gescheft, von des Soldner weg(e)n der von den Stamphaern In dem Scharmytz(e)l ver-gienn, hanns Erlaher genant fuer IIIIJ β d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 261.*

¹¹² *It(em) Wilhalm frannk, hat schad genom(en) an dem h(er)aufziehen, von Ouen, mit langenspaul(e)n, vnd das ist Im genom(en) worden, sein krech, dafür ist Im ein annders bezallt word(en) vnd gestee, IIII til d., AMB, K 25 (1457), s. 242.*

nich, kran), teda zariadenie používané pri dobýjaní hradieb, čomu by mohla zodpovedať aj jeho pomerne vysoká cena.

Pokiaľ ide o jazdcov, žoldnier Erhart Fleischaker dostal za uhynutého koňa tri libry (čiže 760 denárov) a Jakub Leffler za opravu poškodeného sedla 6 šilingov denárov.¹¹³

Povšimnutiahodné je, že už v polovici 15. storočia v Bratislave existovala pre najatých žoldnierov aj istá sociálna a zdravotná starostlivosť. Ak nejakí vojaci utrpeli v bojoch zranenia či iné škody alebo ochoreli, mestská rada ich finančne odškodňovala. Napríklad žoldnier Štefan Pernawer dostal za zranenia, ktoré utrpel pri tábore pri Slehenfurte (pravdepodobne brod), dva zlaté, čo bola suma rovná skoro 5-týždňovému žoldnierskemu platu. V ten istý deň odškodnili za utŕžené rany Andreja Prewsa sto denármi.¹¹⁴ Týždeň nato dostal ťažko postrelený a na lôžku ležiaci Štefan Pehaim (Čech) na príkaz mešťanostu aj kapitána 100 denárov. Túto sumu ako bežnú žoldniersku mzdu zranený Štefan poberal ešte 7 týždňov.¹¹⁵ Rovnakú sumu dostal aj istý Wiliam Patersdarffer, ktorý mal pravdepodobne zápal alebo sa popálil.¹¹⁶ Nasledujúcich 5 týždňov boli spolu s ním menovaní štyria chorí (alebo zranení) žoldnieri, a to Tomáš Aufmwinckel, už spomínaný Štefan Pehaim, Wiliam Franck a Andrej zvaný Pekný, ktorí dostávali po 100 denárov.¹¹⁷ No nie vždy je pri každom z nich uvedená táto suma; pravdepodobne komorník nemal dosť peňazí v hotovosti na vyplatenie. Podľa zápisu a podľa výšky sumy to vyzerá, že riadny plat bol žoldnierom vyplácaný aj počas neschopnosti aktívnej služby spôsobenej zraneniami v službe.

Jednu libru denárov dala mestská rada Pavlíkovi z Brna, keď sa pri vykonávaní bližšie neurčenej práce bodol neuvedeným predmetom.¹¹⁸ V roku 1448 komorník Peter Krawsen vyplatil žoldnierovi Jakubovi Lefflerovi dva zlaté za škody a zranenia, ktoré utrpel on a vý-

¹¹³ *It(em) Erhart fleischaker hat schad(en) emphang(e)n an sein(em) Rozz, die will er In mein(er) h(er)r(e)n dinst gewes(e)n ist, als die veindt zu Retzesdorff war(e)n dafur III lb d., AMB, K 25 (1457), s. 268., Item auch hab wir geb(e)n dem Satler das er ein ald(e)n Sat(e)l von newen ding vber zog(e)n hat nach des ludweig künigsfelder gescheft das den Jacob leffler In der herren dinst zu proch(e)n hat VI β d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 187.*

¹¹⁴ *It(em) auch an dem tag (5. 10.) hab wir geb(e)n noch des purg(er)maist(er) gescheft dem Stephan pernew(er) fur sein Smercz(e)n den er genomen hat von den Tabor Im Sleh(e)nfurt II flor. auri, It(em) auch an dem tag hab wir geb(e)n noch des purgermaist(er) gescheft dem Andre prews fur sein schaden I° d f(aci)t III β X d w., AMB, K 6 (1443), s. 370, 371.*

¹¹⁵ *It(em) auch an dem tag (12. 10.) hab ich geb(e)n dem Stephan pehaim noch des purg(er)maist(er) vnd des haubmanns gescheft In sein Sichpet der hert geschoss(e)n ist warden In des pestl(er) Rutt III β X d w., AMB, K 6 (1443), s. 371., It(em) Am Sambstag In die Andree ap(osto)li (30. 11.) hab ich geben dem Stephan pehaim Soldner In sein krankhait sein woch(e)n Solt III β X d w., AMB, K 7 (1443/44), s. 343.*

¹¹⁶ *It(em) auch an dem tag hab ich geb(e)n dem Wilhalm patersdarffer noch des haubmanns gescheft der zu Im In der heribrig ist gebes(e)n vnd Im dy zeund/zennd ausgeschossen sind ward(e)n I° d facit III β X d w., AMB, K 6 (1443), s. 372.*

¹¹⁷ *It(em) Am Sambstag In vigilia Symonis et Jude (26. 10.) hab Ich geb(e)n den krank(e)n Soldnarn ydem sein Solt vnd sind also genant von erst
Wilhalm patersdariff(er) hat vrlaub dem hab ich geb(e)n III β X d w.
It(em) auch an dem tag dem St(e)phan pehaim III β X d w.
It(em) auch an dem tag dem Widhalm frank III β X d w.
It(em) auch an dem tag dem Thoma aufmwinck(e)l III β X d w.
It(em) auch an dem tag dem Schon Andre III β X d w., AMB, K 6 (1443), s. 372.*

¹¹⁸ *Item eodem die (7. 2.) hab(e)n die h(er)ren Im Rothaws dem pablik von Brun noch lass(e)n, von we- gen das er sich gestoch(e)n hat an d(er) h(er)ren dienst an Ir aribat I lb d., AMB, K 54 (1456), s. 63.*

znamný mešťan Ulrich Wimperger počas ich zajatia na Branči.¹¹⁹ Zajatí boli zrejme počas cesty na hrad Pottenburg a do Hainburgu, kam vyrazili, ako to dokladá jeden záznam z tej istej komornej knihy, necelé dva týždne predtým.¹²⁰

Záznam z roku 1442 svedčí aj o tom, že obsluhovanie palných zbraní bolo v tej dobe nebezpečné. Žoldnier Klaus z Wallsee sa počas nabíjania svojej ručnice popálil pri pokuse o výstrel. On aj jeho ránhochič, ktorý mu pomáhal, dostali spolu pol libry denárov. Jeho zranenia boli zrejme vážne, pretože zo služby ho napokon prepustili.¹²¹ Zápis o jeho ránhochičovi je zaujímavý – naznačoval by, že žoldnieri mali vlastných lekárov, ktorí sa o nich starali. Zrejme to bol ránhochič pre všetkých najatých žoldnierov či celej rotu, kde Klaus slúžil. Popritom mesto zamestnávalo svojho vlastného mestského lekára.

Pri potýčkach mestských vojakov s posádkou hradu v auguste roku 1440 sa zranil žoldnier Jakub Wild. Štyria tovariši ho zniesli z hradného kopca a vínom mu vyčistili rany a občerstvili ho. Za tieto služby a za ďalšie bližšie neurčené veci im mestská rada zaplatila 26 denárov.¹²² Boje medzi mestom podporovaným kráľovnou Alžbetou a medzi hradom, ktorý stál na strane protikandidáta na uhorský trón Vladislava Jagelovského, pokračovali ďalej. Pravdepodobne po inom bojovom strete v januári nasledujúceho roku vyplatil mestský komorník kráľovninmu lekárovi Erhartovi 10 zlatých za staršie dlhy a tiež za to, že ošetroval zranených vojakov a iných ľudí, ktorí ostali ležať pod hradom.¹²³ V roku 1457 Štefan zo Sellendorfu a jeho pomocníci priviezli domov neznámy počet zranených žoldnierov z boja proti bratříkom. Kapitán jemu a jeho spoločníkom prikázal vyplatiť „sprepitné“ 14 denárov.¹²⁴

¹¹⁹ *It(em)* (31. 11. 1448) *vnd hab geb(e)n dem jacob leffler vmb sein schaden den er genomen hat als er vnd der vreich kromer gefangen warden auffm Brantsch dar vmb ich pet(er) kraws(e)n genug hab getan vmb II flor.*, AMB, K 14 (1448/49), s. 87. Branč v tom čase patrila Pankráčovci zo Svätého Mikuláša.

¹²⁰ *It(em) Am Erichtag In die Elysbeth* (19. 11. 1448) *sind ausgefaren mathes meind(e)l mit seinem wagen vnd der jacob leffler gen Bot(e)nburg zum fro(n)nawer vnd von dan gen hainburg zum fuxen den hab wir mit geb(e)n zu zerung VII β d.*, AMB, K 14 (1448/49), s. 196. Pottenburg sú zrúcaniny hradu na kopci za Dunajom v Rakúsku pri dedinke Wolfsthal, ktoré vidno aj z Bratislavy.

¹²¹ *Item Am Erichtag noch Gotzauffartz tag* (15. 5.) *hab wir geb(e)n ainem Soldner klaws von walse genant noch des purg(er)maist(er) geschafft, der sich v(er)prennt hat mit puluer, als er sein hant pux(e)n gelad(e)n wold hab(e)n vnd an zünd(e)n seinem artzt ym zu hülf J lb d w.*, *Item auch an dem* (12. 5.) *hat man vrlaub geb(e)n dem Claws von walsee.*, AMB, K 4 (1442), s. 52, 134.

¹²² *It(em) auch an dem tag* (17. 8. 1440) *hab wir geb(e)n IIII gesell(e)n dy den Jacob wild(e)n von dem hawsperig trug(e)n als er hart gewarff(e)n ward, vnd vmb I halb wein dy wund(e)n zu frisch(e)n ym vnd zu labung, vnd ander ding XXVI d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 292.

¹²³ *It(em) Am mitich(e)n noch sannd Anthonii tag* (18. 1. 1441) *hab wir geben dem Erhart der künigin Artzt das er dy Soldner vnd ander leüt geertzneid hat als man vor dem hauss geleg(e)n was noch des purg(er)maist(er) vnd des richter geschafft, das man ym lanng schuldig ist gebes(e)n X flor auri klain gelt, ... ye VIIJ d fuer I guldein facit VIII lb III β d.*, AMB, K 3 (1440/41), s. 231.

¹²⁴ *Vermerckt die soldner so mein herren haben aufgenomen wider die Brüder auf dem teber.*, AMB, K 25 (1457), s. 225., *Eod(em) die* (10. 9.) *nach des Burg(er)maist(er) vnd haubtman geschafft hab Ich geb(e)n zuu(er)trinken Steph(an) von Sellendorf vnd seinen gesellen das sy die wunt(e)n heim hab(e)n pracht, die geschlag(e)n sein worden von den veindt(e)n, mit nom(en) Bert(e)l hirtwag(e)n vnd etlich and(er) mit In XIII d.*, AMB, K 25 (1457), s. 106.

Náplň práce a úlohy žoldnierov

Hlavným zmyslom najatia ozbrojencov bola ochrana mesta pri jeho bezprostrednom ohrození nepriateľom. Keďže žoldnieri boli v službe nepretržite aj v časoch pokoja, využívali sa aj na iné účely a úlohy, ktoré sa svojou povahou od ich hlavnej náplne líšili len čiastočne. Za každú činnosť a splnenú úlohu boli ohodnotení finančne (mimo bežného týždňového platu) aj materiálne, najčastejšie formou stravy a proviantu.

Ak sa mestská rada dozvedela o možnom hroziacom nebezpečenstve, často ich vysielala na stráž alebo na špehovanie na mestské fortifikácie alebo mimo mesta do lesov, na hradný kopec či na iné miesta. V týchto prípadoch im bývala vyplatená odmena a niekedy sa im zabezpečila aj strava. Napríklad, keď sa v utorok po Veľkej noci roku 1440 žoldnieri utáborili v mlyne istého Henricha Stengela kvôli špehovaniu, dostali jednorazovo 40 denárov. K tomu im dali 48 bochníkov chleba po tri denáre, mäso za 98 den., jednu bečku soli za 10,5 den. a šiestim pomocníkom, čo im do mlyna nosili proviant, zaplatili každému po 6 den.¹²⁵ O tri mesiace neskôr, pri jednej z potýčok medzi hradnými vojskami a mestom, sa mestským žoldnierom a trabantom podarilo „s Božou pomocou“ získať Vodnú vežu, ktorá predtým bola pravdepodobne v rukách hradnej posádky. Takisto obľahli aj pravú stranu hradu (*recht haws*). Za tento úspech im mestská rada vydala ako odmenu chlieb za jednu libru denárov.¹²⁶ Mesiac nato poslali 31 žoldnierov na stráž na hradný kopec oproti hradnej bráne a na iné obranné veže mestských hradieb, pravdepodobne proti nepriateľským vojakom z hradu, pričom každému dali šesť a pol šilinga denárov (195 den.).¹²⁷

Vianočné sviatky roku 1445 pre Bratislavčanov neprebíhali pokojne. Od 24. až do 31. decembra každú noc v radnici držali žoldnieri stráž kvôli nejakému nepriateľovi, ktorý zrejme ohrozoval mesto. Večer čo večer im a kuričovi, ktorý vyhrieval miestnosť, mesto dodávalo sviečky.¹²⁸ V septembri roku 1451 mesto vyslalo Juraja Weinbachtera a Juraja Meindela s mestskými vojakmi a ďalšími 20 paholkami na Schinberg, aby striehli na nepriateľa, pričom tam strávili dva dni a dve noci. Trom sluhom, ktorí im priniesli chlieb a zemle za 26 den., dva osempintové a jeden sedempintový súdok vína, dali 14 den. a dvadsiatim paholkom po 20 den.¹²⁹ Pravdepodobne žoldnierom, ktorých podľa neskoršieho záznamu bolo

¹²⁵ *It(em) Am Erich tag noch Ost(e)rn* (29. 3. 1440) *als dy Suldner log(e)n In des hanreich steng(e)l müß auf der Spech, hab wir geb(e)n vmb XL d w... XLVIII lab prot ye ain vmb III d... vmb fleischs III ß VIII d w... vmb I kveff(e)l Salez XJ d w... It(em) vnd hab(e)n geb(e)n VI freihait(e)n dy den Soldnarn fleischs prot vnd wein zu der mul getrag(e)n hab(e)n vnd hab(e)n geb(e)n ydem VI d w facit XXXVI d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 200.*

¹²⁶ *Item Am ffreitag An sand marie magdalen tag* (22. 7. 1440) *als man den wass(er) Thurrrn berannt vnd den gewan, von Gotes gnad(e)n vnd das recht haws auch vmb leget(e)n hab wir geb(e)n den Soldnern vnd den Trabant(e)n vmb prot I lb d., AMB, K 2 (1439/40), s. 278.*

¹²⁷ *It(em) Am Sambstag noch sand Bart(e)lme tag* (27. 8. 1440) *hab wir besund(er) gehat (31) Soldner auff der wart auf dem häusperig Oben Am wog(e)ndruss(e)l gegen dem purkch thar vber vnd ann der selbig(e)n wart Am Eysyn thar vnd an der wart Im lugInslannd vnd an der wart Im full(e)ngrab(e)n... ydem... VIJ ß d w., AMB, K 2 (1439/40), s. 674, 675.*

¹²⁸ *It(em) Am Sambstag an der heiligen Crist nacht* (25. 12. 1445) *hab ich geb(e)n II lb kertz(e)n dem haitzer vnd den Soldnarn di In dem Rothaus pey der nacht gewacht hab(e)n durich der veint will(e)n ye ein lb vmb VIII d facit XVI d w., AMB, K 11 (1445/46), s. 43.*

¹²⁹ *It(em) am phincztag noch Nativitat(is) marie* (9. 9. 1451) *Sind aws gegang(e)n pei der nacht herr Jorig weinbacht(er) vnd Jorig meindell mit der Stat Soldnern mit des purg(er)maist(er) vnd des haubmanns geschef In Schinperig, vnd aswo hin, vnd hab(e)n auf di veint gewart, vnd haben mit In genomen besund(er) XX gesell(e)n zu vns(er)n Stat Soldnern vnd sind aws belib(e)n... II tag vnd II nacht gar vntz an den Obu(n)d., AMB, K 18 (1451), s. 208.*

osem, medzi nimi Hans Meindel, Klemphel a Koloman Dumbricz, sa vyplatilo najprv 5 šilingov den. a neskôr jedna libra denárov.¹³⁰ Žoldnierom, ktorí roku 1442 číhali na istého Poliaka (či Poliakov?) a ktorého sa im nakoniec podarilo chytiť, dostali sedem a pol pinty vína po 5 den. a za chlieb 8 den. Žoldnier Janko Czerhaft potom za 14-dňové stráženie zajatca v radnici dostal 200 denárov.¹³¹

Nie vždy sa dá zistiť, či tieto strážne a prieskumné služby zabezpečovali v každom prípade žoldnieri. Niekedy sa totiž spomínajú tovariši, paholci či pomocníci (*gesellen*) alebo jednoducho strážcovia (*wachtern*). Či pod nimi možno chápať žoldnierov, ostáva otáznou, keďže po mene sú uvedení len málokedy. V roku 1440 dostali po 18 den. traja paholci, ktorí boli v noci na stráži kvôli nepriateľskému vojsku s vozovou hradbou rozloženého pod hradom.¹³² Jednému strážcovi zaplatili 8 den., keď počas dňa sledil po nepriateľovi na arkieri brány Suchého mýta.¹³³ Takisto členom mestskej rady a neznámym strážcom dali štyri pinty vína po 6 den., keď v radnici boli v pohotovosti kvôli istému Petrašovi, ktorý mal údajne prísť do mesta s nepriateľským úmyslom.¹³⁴

Pri jesenných sezónnych prácach, ako bol zber úrody a obračka hrozna, sa robotníci pri práci aj samotná úroda mohli stať terčom útokov a zlodejov. Začiatkom septembra roku 1451 dostali žoldnieri, ktorí strážili robotníkov a koňa pri práci, šesť pít vína po štyri den.¹³⁵ Za hovädzie mäso určené žoldnierom, ktorí v októbri roku 1454 pri zbere úrody strážili koňa a voz pred nepriateľom, mesto zaplatilo 60 den. O desať dní nato za podobnú úlohu dostali žoldnieri chlieb za 24 den. a hovädzie mäso za 50 den.¹³⁶ Mestská rada najala

¹³⁰ *It(em) eodem die (10. 9.) hab ich geb(e)n dem hans meindel vnd dem klemph(e)l vnd dem Colman dumb(ri)cz(er) das di mit den frewnd(e)n Soldnern gegangen sind vo(n) weg(e)n des petrasch zu zerung V ß d., It(em) eodem die (15. 9.) hab ich geb(e)n dem hans meindel selb VIII p(er)son Soldner di In den wald sind gegang(e)n vnd hab(e)n auf die veint gewart vnd sint IIII tag vnd nacht aws gewes(e)n den hab ich geb(e)n ze zerung I lb d., AMB, K 18 (1451), s. 86, 89.*

¹³¹ *It(em) vnd hab(e)n geb(e)n (6. 7.) den Soldnarn als dy den polak(e)n für wartatt(e)n vnd dy fing(e)n noch des purg(er)maist(er) geschäft auf dem wasser vmb VIIJ pint wein p(er) V d facit XXXVIIJ d w... den Soldnarn vmb prot VIII d w., ...dem Janko czerhaft noch der herren geschäft das der der polakch(e)n XIII tag gehuet hat tag vnd nacht Im Rathaws II^c d w., AMB, K (1442), s. 75, 91.*

¹³² *It(em) Am freitag vor dem Newen jar (30. 12. 1440) hab wir geben III gesell(e)n dy auf der wart gebes(e)n sein pey der nacht noch des richt(er) vnd des fluder geschäft ginhalb(e)n des haws als dy veint mit der wag(e)n purgk waren geleg(e)n, vnd als der h(e)rr dy selbige nacht auf dem hawss lag ydem XVIII d facit LIIII d w., AMB, K 3 (1440/41), s. 124.*

¹³³ *It(em) Am Sambstag In die philippi et Jacobi (1. 5. 1445) I wachter pey dem tag In Erkk(er) auf der Durren maut, der auf dy veint geliigt hat, hab ich geb(e)n noch des purg(er)maist(er) ge(schäft) VIII d w., AMB, K 9 (1444/45), s. 75.*

¹³⁴ *It(em) (13.9.) vnd hab(e)n geb(e)n vmb IIII pint wein auf das Rothaws pey der Nacht den heren vnd ander wachtern als d(er) peterasch von des vreichs kromers weg(e)n wold pey d(er) nacht In vb(e)l an dye Stat seyn, p(er) VI d facit XXIII d w., AMB, K 13 (1447), s. 102.*

¹³⁵ *It(em) (10. 9.) vnd hab geb(e)n besund(er) den Soldnern, di des volks ader di aribat(er) gehut hab(e)n vnd der Ros vmb VI pint wein p(er) IIII d fa(ci)t XXIII d., AMB, K 18 (1451), s. 76.*

¹³⁶ *Item am Suntag In die Colomani m(arti)ris (13. 10.) vmb ain knopf von ainem Rind den Soldnarn als die des Suntags nachts aws gingen Im lesin, die der Ros vnd der wagen hutt(e)n sull(e)n vor den veind(e)n tag vnd nacht der kost LX d., Item eodem die (22. 10.) hab wir geschikt mit dem procop frosch(e)l vns(er)n Soldnarn In den wald In Schinperg die auf die veint gewart hab(e)n Im les(e)n prot fur XXIII d., Item vnd I knoph fleisch von aim Rind der kost L d., AMB, K 20 (1454), s. 67, 76.*

koncom septembra v roku 1444 na pomocné úlohy pri sezónnych prácach až 14 žoldnierov. Nie je bližšie určené, či sa aj aktívne zapojili do zberu úrody, alebo len strážili pracujúcich robotníkov.¹³⁷

Aj mestský majetok a tovar bolo potrebné ochrániť pred prípadným rabovaním. Účty spomínajú napríklad strážcu, ktorý za týždňové stráženie nariadenia v puškárskej dielni dostal 70 den. Ďalší strážca za 15 den. strážil vápno uložené v lodi na Dunaji. Iného, nočného strážnika, vyplatili desiatimi denármi za hliadkovanie nad naloženým vínom a tovarom v člne, ktorým sa chystali členovia mestskej rady plaviť do Budína.¹³⁸

Medzi ďalšie úlohy, na ktoré boli žoldnieri často využívaní, patrilo sprevádzanie a ochrana mestských vyslancov pri cestách na snemy, za významnými krajinskými hodnosťami alebo kvôli obchodným či politickým aktivitám mestskej rady a jej členov. Za tieto služby však neboli osobne platení, dostali na cestu len proviant a iné materiálne zabezpečenie. Počas takejto svojej neprítomnosti v meste, nech bola akokoľvek dlhá, dostávali svoj bežný týždenný plat.

Len v niekoľkých prípadoch ciest mimo mesta boli vyplatení. V roku 1440 žoldnier Hans Werligner dostal na bližšie neurčenú cestu 4 groše, teda 28 denárov, žoldnierovi Hansovi Korpnerovi vyplatili 60 den., keď cestoval do Skalice kvôli tridsiatku (bola tam kráľovská tridsiatková stanica, ktorú mala Bratislava prenajatú).¹³⁹ Za ozbrojený sprievod pre kancelára Bariusa do Budína dostal v roku 1454 Pavlík (asi rotmajster) s 15 žoldnieri a 8 koňmi 11 šilingov denárov, čiže 330 den. Toho istého roku zase sprevádzal žoldnier Juraj Hillar za 32 denárov Andreja Baumkirchera do Trnavy za gubernátorm Jánom Huňadym.¹⁴⁰ O niečo neskôr dostali traja žoldnieri sprevádzajúci richtára Burkarta Scharracha na ceste do Viedne každý po 4 groše, čo spolu činilo 84 den.¹⁴¹

¹³⁷ *Item Am Sambstag vor michaelis (27. 9.) hab wir geb(e)n den hernach geschrib(e)n Soldnarn noch des her(re)n Nicolae flins gescheft dy man aufgenommen hat zu(m) les(e)n...*, AMB, K 8 (1444), s. 377.

¹³⁸ *It(em) auch an dem tag (14. 5. 1440) hab wir geb(e)n noch des purgermaist(er) gescheft dem wachter Im pugs(e)n hoff das er des zeugs Im pugs(e)nhof gehuet hat vnd gewacht hat von aim Sambstag zu dem and(e)rn LXX d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 239., *It(em) auch an dem tag (16. 3. 1441) I wacht(er) der des kallichs gehuet hat pey der nacht auf der Tvna In dem Schif XV d w.*, AMB, K 3 (1440/41), s. 261., *It(em) (16. 5. 1448) vnd hab(e)n gehabt Im Schiff I nacht wacht(er) auf der Tvna der Im Schiff des weins vnd des Stat gut gehut hat als dy h(er)ren gen Ofen wold(e)n faren der gehuet hat X d.*, AMB, K 14 (1448/49), s. 48.

¹³⁹ *It(em) Auch an dem tag (26. 3. 1440) hab wir geb(e)n dem hans werlinger Soldner noch des purg(er)maist(er) gescheft zu ainer zerung als er von hin zog IIII g(ross) facit XXVIII d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 199., *Item am freitag vor michaelis (27. 9.) hab ich geben noch des purg(er)maist(er) gescheft dem hans korpner Czerung gen Galitz auf das dreissigist LX d.*, AMB, K 20 (1454), s. 212.

¹⁴⁰ *Item (26. 3.) vnd mein h(er)ren hab(e)n dem Canczlar worius pharr(er) zu Ofen zu gelait mit geben gen wien den pablik(e)n selb XV p(er)son vnd VIII pherd, die hab(e)n v(er)czert XI ß d.*, *Item am Sontag an sant pangracz(e)n tag (12. 5.) ist awsgefaren der pawmChiricher mit vns(er)m Stat wagen gen Tyrna zu(m) Gub(er)nator mit IIII Ross(e)n dem hab(e)n die herren mit gelih(e)n vnsern Soldner den Jorig hillar dem hab ich mit geb(e)n zu zerung zu d(er) taeding XXXII d.*, AMB, K 19 (1454), s. 68, 98.

¹⁴¹ *It(em) eod(em) die (18. 6.) sind III soldner mit dem Richt(er) Burchkart(e)n hinauf geen Wienn zogen den ist geschafft word(e)n zegeben yed(e)m IIII gr(os) facit LXXXIII d.*, AMB, K 25 (1457), s. 69.

Spočítali sme, že medzi rokmi 1439 (respektíve 1434) až 1457 uskutočnila mestská rada a jej členovia približne 370 služobných ciest. Pri týchto cestách (v komorných knihách uvádzaných pod položkou s názvom *Stat Czerung*) sa vyslovene žoldnieri (*Soldnern*) spomínajú ako ochranný sprievod len v 56 prípadoch. Podiel ich účasti na cestách bol určite značne vyšší. Zdá sa veľmi nepravdepodobné, že by sa najmä v takých nebezpečných časoch tak zriedkavo zúčastňovali na ochrane cestujúcich predstaviteľov mesta. V záznamoch sa oveľa častejšie uvádza len celkový počet osôb v sprievode (*person*) alebo po vymenovaní dôležitých členov mestskej rady sa spomenuli iné osoby pod všeobecným označením tovariši, sluhovia či paholci (*gesellen*). Práve pod týmto označením by sa mohol ukrývať aj ochranný sprievod vo forme žoldnierov.

Mesto si dalo skutočne záležať, aby cestujúcich prísazných a žoldnierov na cestu dôsledne zaopatrilo nutnými potrebami. Množstvo proviantu, peňazí na nutné výdavky počas cestovania a iný potrebný materiál, ktorý dostávala takáto družina so sebou, ilustrujeme na nasledujúcom príklade.

V utorok pred Michalom roku 1445, teda 28. septembra, sa vydali na cestu do Viedne a späť za krajinskými hodnosťami a „rímskym kráľom“ (cisár Fridrich III.) prísazní Peter Jungettel a Mikuláš Flins. Odcestovali s troma štvorzáprahovými (zrejme krytými) vozmi a s jedným trojzáprahovým mestským vozom, pričom dva kone z neho patrili Ludovítovi Kungisfelderovi a tretí patrili mestu. Popri nich cválalo ešte 16 žoldnierov. Na vozoch viezli vojakov, proviant a iný materiál: 3 libry kolomaže na vozy, 60 pecňov chleba, 100 žemlí, 5 súdkov vína a dva dvojokovové sudy vína s objemom 130 pínt, 10 kusov pečeného hovädzieho, 10 pečených kureniec, 1 libru sviečok a 1 krátku fakľu. Žoldnierom sa vzala na raňajky 1 štvrťka vína (10 pínt) za 30 den. a žemle za 8 den. Povožník Ladislav, ktorý viezol žoldnierov na jednom voze, dostal 2 libry a 60 den. Domov sa vrátili o mesiac a jeden deň.¹⁴²

Je zaujímavé, že zápis hovorí o 16 žoldnieroch, no v tom čase mestské účty uvádzajú nanajvýš štyroch žoldnierov v stálej službe. Znamenalo by to, že zoznamy žoldnierov uvádzané v komorných knihách nemusia presne odzrkadľovať skutočnosť. Na základe toho nemôžeme potom, žiaľ, reálny stav celkom vystihnúť a ani opísať.

Medzi ďalšie úlohy, ktorými mestská rada často poverovala žoldnierov, možno zaradiť plnenie posolstiev a roznášanie listov. Poslov a ich cesty, v účtoch zapisovaných pod položkou z názvom *Stat poten lan*, mesto, samozrejme, aj primerane vyplácalo. Poslovia najčastejšie doručovali listy a správy vysokým krajinským hodnosťom, panovníkovi, mestským radám susedných miest, či veliteľom a kapitánom okolitých pevností, táborov alebo hradov. V nemalej miere sa poslovia podieľali aj na spravodajsko-výzvednej činnosti, označovanej ako *Kundschaft* či *Spech*. Tá bola v časoch, keď mesto neustále ohrozovali potulné družiny alebo nepriatelia z priľahlých oblastí, veľmi potrebná, ba priam nevyhnutná.

¹⁴² *It(em) Am Erichtag an Sannd michaels Obund (28. 9.) sind ausgefahren herr pet(er) Jungett(e)l, vnd h(er)r Niklas flins kenn wienn zu(m) Romisch(e)n künigk, vnd zu den vngriisch(e)n lannd herren mit III gereff wag(e)n, yder wag(e)n mit IIII Ross(e)n, vnd mit dem Stat wag(e)n auch, mit III ross(e)n II sein gebes(e)n des ludweig künigsfeld(er), vnd das drit ros das ist d(er) Stat gebes(e)n, dar auf man Speis vnd Soldner gefurt hat, vnd mit Inn sind auch gerieten pey XVI Reitund Soldn(er), den hab wir mit geb(e)n zu zerung vnd sind aüs belib(e)n vntz ann dem mitich(e)n In vig(ilia) Symonis et Jude facit IIII woch(e)n vnd I tag., AMB, K 10 (1445), s. 121, 122.*

Záznamy len málokedy uvádzajú mená vyslaných poslov, preto presný podiel žoldnierov na posolských úlohách nemožno úplne zistiť. V niektorých prípadoch sa však stáva, že uvedené meno posla sa zhoduje s menom žoldniera, ktorý v tom čase slúžil v meste. V roku 1440 dostal jazdecký posol Pavlík s listom pre Hildebranta Fuxa z Hainburgu 50 denárov. Pavlík v tom čase slúžil v meste ako žoldnier.¹⁴³ Jakub Leffler, tiež žoldner v službách mesta, v ten istý rok odcválal do Nového Mesta (asi Viedenského) za Fridrichom III. s jedným listom, za čo bol vyplatený 280 denármi.¹⁴⁴ Ešte aj o desať rokov bol okrem vyplácania žoldnierskej mzdy vyhľadávaný pre občasnú posolskú službu.¹⁴⁵ Ako ďalších môžeme spomenúť napríklad vojaka Prokeša, ktorý v roku 1450 niesol list grófovi Ulrichovi Celjskému za cestovné 7 šilingov den.¹⁴⁶ Ku grófovi Ulrichovi šiel taktiež Michal Pewkel, ktorý dostal pol libry den.¹⁴⁷ Rotmajster Wolfgang Gattermayer ako posol do Svätého Jura a Pezinka za grófmi Jurajom a Imrichom dostal jednorázovo vyplatené 21 den.¹⁴⁸

Mesto nezamestnávalo ľudí výlučne na posolstvá. Využívalo na to už spomínaných žoldnierov, ale aj sluhov, nádenníkov, či obchodníkov a na výzvedy niekedy dokonca aj ženy. Boli to teda obyvatelia mesta skoro z každej sociálnej a zamestnaneckej vrstvy.

Istá osoba však stojí za to, aby sme sa jej venovali bližšie. Predsa len sa našiel jeden stály zamestnanec, ktorý jediný by sa podľa záznamov dal považovať za oficiálneho mestského posla. Prvýkrát sa v mestských účtoch objavil koncom januára roku 1443 pod položkou s názvom *Andre czobel Soldner*, pod ňou sa však píše, že ho „*páni najali... za jazdeckého posla*“.¹⁴⁹ Tento Andrej Zobel (Sobol') od tohto momentu minimálne až do roku 1457 strávil svoj život v službách mesta ako posol a žoldnier, pričom tieto úlohy vykonával viackrát súčasne. Poberal pravidelnú týždennú mzdu 100 denárov (raz ako posol, raz ako žoldnier), zároveň pri plnení posolských úloh dostával plat navyše za každú vykonanú cestu. Úrad mestského posla zastával až do 1. augusta roku 1450, keď bol prepustený.¹⁵⁰ Presne o

¹⁴³ *It(em) auch an dem* (23. 6.) *hab ich geb(e)n ainem Reitunden pot(e)n dem pablik mit ainem brief ken hainburgk zu dem fixen L d.*, *It(em) auch an dem tag* (25. 6.) *hat man aufgenommen den pablik zu ainem Soldner...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 427, 668.

¹⁴⁴ *It(em) mer I pot(e)n mit ainem ros dem Jacob leffler ken den Newenstat mit ainem brief zu dem Romisch(e)n künig der hat mit dem ros v(er)czert IX β X d w.*, *Jacob leffler Soldner.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 431, 703.

¹⁴⁵ *It(em) des mantags noch pfingst(e)n* (25. 5.) *hab(e)n di herren ausgeschickt den jacob leffler selbender vnd(er) das heer gen marhek mit brieften zum Graffen von Cziell den hab ich geb(e)n LXXX d.*, *Stat Soldner: It(em) am Sambstag noch Sophie v(ir)ginis* (16. 5.) *Jacob leffler III β X d.*, AMB, K 15 (1450), s. 123, 230.

¹⁴⁶ *It(em) am Suntag vor marie magdalene I reitund(e)n pot(e)n In das heer mit aim ros den proksy zum Graffen vo(n) Czili mit prief(e)n dem hab ich geb(e)n zu zerung der aws ist belib(e)n VII β d.*, AMB, K 15 (1450), s. 124.

¹⁴⁷ *It(em) am Sutnag vor larentii als d(er) farkasch Jorig das haws gewan I reitund(e)n pot(e)n den michael pewk(e)l zu Graff(e)n von Cili wo man den findet dem hab ich geb(e)n J lb d.*, AMB, K 15 (1450), s. 125.

¹⁴⁸ *It(em) am Sambstag In die decollac(i)onis Joha(n)nis bapt(ist)e I reitund(e)n pot(e)n gen sant Jorigen vnd gen posing zum Graf Jorigen vnd zum Graff Emereichen dem wolfgang Gatt(er)mayer dem hab ich geb(e)n XXI d.*, AMB, K 15 (1450), s. 126.

¹⁴⁹ *It(em) Am Sambstag noch sannd pauls bekerung* (26. 1. 1443) *hab(e)n di herren Aufgenommen den Andre Czob(e)l zu ainem Reitund(e)m poten, vnd der get an mit seinem Solt auf dem nagst kumftigen Sambstag In die purificac(i)onis marie virginis mt III β X d.*, AMB, K 5 (1442/43), s. 227.

¹⁵⁰ *It(em) am Sambstag Advinc(u)la pet(ri)* (1. 8.) *dem Andre zob(e)l vrlaub.*, AMB, K 15 (1450), s. 263.

9 mesiacov nastúpil opäť do služby, ale jeho meno sa už uvádza pri výplatách mestských žoldnierov, keď ho prijali na miesto prepusteného žoldniera Oswalda Wernharta.¹⁵¹ V žoldnierskych službách potom strávil nasledujúcich minimálne 7 rokov, presnejšie do konca novembra roku 1457.¹⁵² Posolské úlohy aj napriek tomu plnil naďalej.

Okrem platu sa mestská rada starala o jeho ošatenie, výstroj a stravu pre mestského koňa, ktorého na cestách využíval, a mnoho iného. Zakrátko po prijatí do služby mestského posla mu najprv mesto zabezpečilo jeden pár škorní (ľahká, letná obuv) za 20 denárov,¹⁵³ neskôr 3 lakte súkna na kuklu (pokrývka hlavy) a pár nohavíc za 168 denárov a 3 lakte brnianskeho súkna za 142 denárov na slávnostný odev.¹⁵⁴ Ďalej napríklad za novú rukoväť na meč, ktorá sa mu zničila počas služby, mesto zaplatilo 21 denárov.¹⁵⁵ Keď ho v Rábe okradli, na koňa dostal za nové dve ohlávky, strmeňový remeň a uzdu spolu 108 denárov.¹⁵⁶ Iný raz komorník vyplatil pre Zobela a jeho koňa za nové sedlo sedlárovi Hagerovi jeden zlatý a Hansovi Mettenpekovi za 7 meríc ovsu 132 denárov.¹⁵⁷ Za jednu podkovu, ktorou podkuli mestského koňa, keď išiel na cestu, zase mesto zaplatilo 7 denárov.¹⁵⁸

Z nespočetných Zobelových diplomatických ciest, ktorými ho poverovala mestská rada, uvedieme len niektoré. Napríklad na samom začiatku svojej dlhoročnej kariéry v Bratislave cestoval do Ostrihomu za arcibiskupom Dionýzom a inými pánmi, pričom na diéty dostal až tri zlaté.¹⁵⁹ V máji roku 1451 niesol list do Kitsee¹⁶⁰ a v máji 1457, v závere skúmaného obdobia, bol vyslaný naproti richtárovi do Budína s hotovosťou pol toliara denárov, teda 120 denárov.¹⁶¹

Na záver možno ešte upozorniť na jednu zaujímavú skutočnosť. Meno Andreja Zobela sa nachádza v zozname daňovníkov, ktorí sú zapísaní v daňovom registri mesta Bratislavy z rokov 1452/1453. Uvádza sa ako podnájomník vo vnútornom meste v dome mešťana Albrechta Gailsama so zaplatenou taxou 20 denárov, čo patrilo medzi najnižšie dane.¹⁶² Zna-

¹⁵¹ *In die philippi et jacobi* (1. 5.) *Oswalt wernhart vrlaubt(em) do fur get an And(r)e zob(e)l.*, AMB, K 16 (1451), s. 194.

¹⁵² *Wochensoldner. S(a)bb(a)to In die Elisabeth* (19. 11.) *Zobel... f. d.*, AMB, K 25 (1457), s. 157.

¹⁵³ *...dem Andre Czob(e)l von I par Stif(e)ln das kost... XX d w.*, AMB, K 5 (1442/43), s. 79.

¹⁵⁴ *...fuer den Andre zob(e)l noch des purger maist(er) geschäft von seiner dinst weg(e)n vmb III el(e)n tuch zu einer gug(e)l vnd zu einem par hos(e)n ein el(e)n p(er) LVI d w. facit V ß XVIII d w., vmb III el(e)n Brun(n)er tuch... dem Andre czob(e)l zu ainem hofgewant... das kost J lb XXII d.*, AMB, K 6 (1443), s. 80, 111.

¹⁵⁵ *...gehiltz zu ainem Sw(er)t zu mach(e)n das der And(r)e czob(e)l zu fall(e)n hat In der herren dinst In wink(e)l XXI d w.*, AMB, K 7 (1443/44), s. 51.

¹⁵⁶ *...vmb I halft(er) vnd vmb stegleder; vnd das ward Im (Zobel) zu Raab alles gestolen... vmb LX d w., mer ein halft(er) vnd vmb ein zawm... XLVIII d w.*, AMB, K 7 (1443/44), s. 65.

¹⁵⁷ *...vmb I Newen Satt(e)l dem Stat ros dem Andre zob(e)l dem hag(e)r Satler I flor auri. ...dem hanns mett(e)npek Smerber das der Andre zob(e)l von Im genomen hat auf das Stat ros VII mecz(e)n habern p(er) XXXVI d facit I lb XII d w.*, AMB, K 8 (1444), s. 71, 97.

¹⁵⁸ *...hab ich geb(e)n von ainem hubeys(e)n das man das Stat ros beslag(e)n hat als das der Andre zob(e)l vns In bechant hat, als er In wink(e)l geriten was VII d w.*, AMB, K 10 (1445), s. 70.

¹⁵⁹ *It(em) Am freitag vor sand paul bekerung* (25. 1. 1443) *I reitund(e)n pot(e)n kenn Grann zu dem pischolf von Gran vnd zu dem Czetz Thomasch vnd zu and(e)rn herren hab wir geb(e)n dem Andre czob(e)l III flor. auri.*, AMB, K 5 (1442/43), s. 165.

¹⁶⁰ *It(em) am Erichtag noch Inuenc(i)onis s(an)c(t)e crucis* (4. 5.) *I reit(e)nden pot(e)n dem Andre Zob(e)l mit I brieff gen Choczsee dem hab ich geb(e)n VII d.*, AMB, K 16 (1451), s. 181.

¹⁶¹ *Am Sambstag nach Ascensionis domi(ni)* (28. 5.) *Iiem Andre Zobel ist ausgeschickt word(e)n gegen dem Richt(er) gen Ouen dem zu zerung ist geschafft ward(e)n J tl d.*, AMB, K 25 (1457), s. 425.

¹⁶² ZATKOVÁ, ref. 65, s. 92.

mená to, že sa tu musel trvalo usadiť a pri takom dlhoročnom pôsobení v meste nemožno vylúčiť ani vedenie rodinného života.

Ukončenie žoldnierskej služby

Aby sa uzavrel pomyslený opisovaný kruh od najatia osôb za žoldnierov, cez ich vyplácanie, náplň úloh a podobne, treba sa zmieniť aj o ukončení ich služby. Mnohé záznamy prezrádzajú spôsob tohto ukončenia, respektíve sa o prepustení aspoň zmieňujú. Rozviazanie pracovného pomeru sa označovalo termínom *urlaub*. Dnes by sa toto slovo preložilo ako dovolenka, no v tých časoch znamenalo skôr dovolenie, prepustenie či odstúpenie.

Prepúšťanie sa dialo v dni vyplácania žoldu. Napríklad ak bol niekto prepustený v sobotu, v ten istý deň dostal ešte výplatu za uplynulý týždeň.¹⁶³ Takisto ako najímanie, aj prepúšťanie mali v kompetencii rovnaké orgány, a to mestský kapitán a mestská rada. Kapitán Ľudovít Kunigsfelder napríklad v roku 1440 preustil 5 žoldnierov,¹⁶⁴ mestská rada zase v roku 1435 prepustila žoldnierov Janka a Kleubenschedela.¹⁶⁵ Niekedy nie je špecifikované, kto žoldniera prepustil,¹⁶⁶ iný raz sa píše (ako v prípade Andreja Hedela), že jednoducho mal prepustenie či teda dovolenku.¹⁶⁷ Zdá sa, že odstúpenie od služby sa mohlo diať aj v réžii samotných žoldnierov.¹⁶⁸ Prijímanie žoldnierov aj na dobu určitú by mohlo potvrdzovať odstúpenie od služby žoldnierov Hermana Lochnera a Michala Patzera, kde zápis vraví, že odslúžili svoj žold a odišli preč.¹⁶⁹

Mestská rada prepúšťala väčšinou v malých počtoch, len zriedka sa stalo, že by prepustila naraz celú skupinu. V roku 1444 dokonca prepustila všetkých najatých žoldnierov v meste.¹⁷⁰ Dôvod prepustenia sa zväčša neudával, len vo výnimočných prípadoch sa možno dozvedieť o jeho príčine. V roku 1442 bola prepustená po ukončení návštevy významných krajinských hodnostárov v meste celá rota 20 žoldnierov s kapitánom Václavom Pestlerom z Rybárskej brány, kde boli umiestnení.¹⁷¹ V roku 1448 zase po uzavretí mieru s Pangrácom

¹⁶³ *Item Am Sambstag vor sannd vrbanns tag* (21. 5. 1440)... *Lasla thaborer... J lb XX d...*, *It(em) auch an dem tag hat Abgetret(e)n von Seinem Sold lasla thaborer.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 663, 664.

¹⁶⁴ *It(em) auch an dem* (29. 10. 1440) *hat herr ludweig kunigsfelder den hernachgeschriben Soldner vrlaub geb(e)n.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 698.

¹⁶⁵ *Item Eodem die* (29. 10. 1435) *Goben die herr(e)n dem Jannkcho vnd dem Chlewbensched(e)l vrlawb.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 140r.

¹⁶⁶ *Item auch an dem* (12. 5.) *hat man vrlaub geb(e)n dem Claws von walsee.*, AMB, K 4 (1442), s. 134.

¹⁶⁷ *It(em) auch an dem tag hat der Andre haed(e)l vrlaub.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 670.

¹⁶⁸ *It(em) auch an dem tag hat der hans von der Triba vrlaub genomen.*, AMB, K 3 (1440/41), s. 682., *It(em) auch an dem tag ist der Hanns voitlend(er) abgetret(e)n von dem Sold.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 666., *It(em) auch an dem tag hat der Jorig vnger vrlaub genomen von dem hauptman.*, AMB, K 4 (1442), s. 136.

¹⁶⁹ *It(em) auch an dem tag sind hin hin (!) geczog(e)n II Soldner vnd hab(e)n Iren vor lan abgedint genant Herman lochner; Mich(e)l patzer.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 654.

¹⁷⁰ *It(em) an dem obg(eschriben) tag hat der N(iklas) flins vnd h(e)rr Bart(e)lme Scharrach geschäft den vorgeschrib(e)n Soldnarn all(e)n vrlaub zegeben.*, AMB, K 7 (1443/44), s. 349.

¹⁷¹ *It(em) auch an dem tag* (13. 8.) *hat man den obgeschrib(e)n Soldn(er) asu dem fischer thurnr all(e)n vrlaub geb(e)n.*, AMB, K 4 (1442), s. 183. Ich najatie pozri pozn. č. 30.

zo Svätého Mikuláša a Michalom Orságom prepustila mestská rada z 34-člennej roty kapitána Petra Langa 24 žoldnierov.¹⁷²

Zaujímavý prípad ukončenia žoldnierskej služby nastal v prípade ďalšieho žoldniera. Lakonický zápis z roku 1441 hovorí, že v sobotu po Hromniciach jednoducho „Hans Perger utiekol“.¹⁷³ Či si sobotu, teda deň vyplácania žoldu, vybral zámerne, sa zistiť už nedá a o príčine jeho úteku sa možno len dohadovať: nevedno, či bol nespokojný s výškou mzdy, alebo sa zl'akol služby, ktorá ho čakala. Nemožno ani vylúčiť spáchanie nejakého trestného činu či súkromné dôvody.

Pravdepodobne každý, kto nastupoval do žoldnierskej služby, si musel byť vedomý možných rizík, ktoré ho čakajú. Asi málokto si však vedel predstaviť, že jemu samému by sa mohlo stať čosi tragické. A predsa sa stalo, ako to dokladajú niektoré účtovné zápisy. Medzi rokmi 1439 až 1457 (ak nerátame chýbajúce komorné knihy) máme potvrdených 6 úmrtí žoldnierov, čo sa však vzhľadom na vysoký počet najatých zdá byť relatívne málo. Päť prípadov pritom pochádza pomerne z krátkeho časového úseku – medzi májom a septembrom 1442. V máji roku 1442 zomrel Sigel Klammer. Inak zvyčajne priamočiaro a citovo nezafarbené formulácie účtov v tomto prípade za oznámením o jeho úmrtí dodávajú „a s jeho žoldom ho pochovali, Nech je Boh milostivý jeho duši“.¹⁷⁴ Skon Hansa Kromera, ktorý zomrel toho roku v júni, je zaznamenaný strohejšie. Medzi ostatnými menovanými žoldnierzmi, ktorí dostali ten deň plat, je za jeho menom len po latinsky dopísané „zomrel“ (*obiit*).¹⁷⁵ V septembri zahynuli až traja žoldnieri. Začiatkom mesiaca Wolfgang Lengfelder¹⁷⁶ a na jeho konci Juraj Scholcz a Mikuláš Meixner.¹⁷⁷ Posledný, šiesty, smrteľný prípad je potom až z februára roku 1454, keď zomrel Štefan Hofman.¹⁷⁸

Príčiny týchto nešťastí účty bližšie nepribližujú. Možno však predpokladať, že niektorí zahynuli pri bojoch s posádkou Bratislavského hradu župana Štefana Rozgoňa, ktoré v tomto období prebiehali.¹⁷⁹ Ak zoberieme do úvahy niekoľko informačných hiátov, a tiež fakt, že mnohokrát sa mená žoldnierov vo výplatných zoznamoch jednoducho strácajú bez zaznamenania či udania dôvodu, počet zosnulých žoldnierov v službe bol určite o niečo vyšší, no napriek tomu nie veľmi vysoký.

¹⁷² *It(em) auch an dem tag (20. 1. 1448) hat der haubman h(er)r Stephan Ranes den h(er)nachgeschrib(e)n Soldnern vrlawb geben, als wir vnd dye Gemain frid hab(e)n aufgenommen mit den h(er)ren pangracz(e)n vnd h(er)ren Orsag mich(e)ln...*, AMB, K 12 (1447/48), s. 182.

¹⁷³ *It(em) auch an dem tag (4. 2. 1441) ist der hanns perger entrun(n)en.*, AMB, K 3 (1440/41), 680.

¹⁷⁴ *Item (12. 5.) vnd der Sig(e)l kla(m)mer ist gestorb(e)n vnd mit seinem Sold hat man In vnder dy erd pracht got genad der Sel.*, AMB, K 4 (1442), s. 134.

¹⁷⁵ *Mantag noch sandt veits tag (18. 6.)... Hanns kromer obiit.*, AMB, K 4 (1442), s. 137.

¹⁷⁶ *It(em) auch an dem tag (3. 9.) ist der lengfelder gestorb(e)n.*, AMB, K 4 (1442), s. 148.

¹⁷⁷ *It(em) auch an dem tag (29. 9.) sind abgestand(e)n mit dem tod, der Jorig Scholcz, vnd der Niklas meixner den got genad.*, AMB, K 4 (1442), s. 171.

¹⁷⁸ *Item mitich(e)n noch Scolastice virginis (13. 2.) obiit Stephan hofman.*, AMB, K 19 (1454), s. 328.

¹⁷⁹ Dokladajú to napríklad niektoré listiny: Archív mesta Bratislavy. 1956. *Inventár stredovekých listín, listov a iných príbuzných písomností*. Praha : AS MV, 1956, s. 254, č. 1826, 1827. Taktiež v účtoch sa vraví o strážcoch, ktorí v tom čase striehli na nepriateľa v okolí Bratislavy: *Item auch an dem (14. 5.)... II wachtern dy pey der nacht Im Newpruch gewacht hab(e)n...*, *Item auch an dem tag (16. 5.) II wachtern dy nacht wacht gehald(e)n hab(e)n auf dem veld vmb dy poshait vnd asbohab...*, AMB, K 4 (1442), s. 50, 54.

Záver

Žoldnieri tvorili hlavnú vojenskú zložku mestskej obrany. Ich prvoradou úlohou bolo bránenie mesta pred nepriateľom, no v prípade vojenskej výpravy vedenej panovníkom predstavovali tiež povinných odvedencov, ktorých malo poslať do boja na rozkaz každé mesto. Najímanie žoldnierov mala na starosti mestská rada alebo mestský kapitán. Počty prijatých žoldnierov záviseli od momentálnej politickej a bezpečnostnej situácie, rovnako ako od finančných možností mesta. Výška žoldu sa u radového vojaka pohybovala okolo 100 denárov, u rotmajstra okolo pol alebo jednej libry denárov.

Každá činnosť či úloha navyše, na ktorú chcela mestská rada žoldnierov použiť, bola zvlášť finančne ohodnotená. Medzi takéto činnosti možno zaradiť napríklad strážne služby na bránach, vežiach aj služby mimo mesta, špehovanie nepriateľa či číhanie na neho, stráženie domácich robotníkov pri práci, sprevádzanie mestských vyslancov na cestách či úlohy poslov. Pri každej takejto mimoriadnej úlohe im mestská rada zabezpečovala proviant.

Prakticky všetky výdavky (okrem stravy) a materiálne potreby žoldnierom hradilo mesto. Ubytovaní boli v radnici a v prípade vysokého počtu najatých aj v priestoroch mestských veží a bášť. Časté výdavky mestskej pokladnice na žoldnierov predstavovali náhrady pokazených alebo zničených zbraní. Mestská rada poskytovala žoldnierom aj istú formu sociálnej starostlivosti. Finančné odškodnenie dostávali v prípade zranenia v boji, úrazu pri práci alebo aj za škody, ktoré utrpeli v zajatí. Navyše v čase choroby alebo dočasnej neschopnosti aktívnej služby poberali stály plat.

Ukončenie služby sa dialo na základe vlastných žiadostí žoldnierov alebo rozhodnutí mestskej rady, ktoré boli ovplyvnené stavom mestskej pokladnice a politickou situáciou. Prepúšťanie sa vykonávalo väčšinou tiež v rovnaký deň týždňa, v akom prebehlo najatie. Medzi neštandardné formy skončenia vojenskej služby patrilo útek alebo úmrtie žoldniera.

P. SEDLÁČEK: SÖLDNER IN PRESSBURG IN DER 1. HÄLFTE DES XV. JAHRHUNDERTS

Die Söldner bildeten aus militärischer Hinsicht den maßgeblichen Bestandteil der Stadtverteidigung. Ihre erstrangige Aufgabe bestand darin, die Stadt vor dem Feind zu verteidigen, jedoch im Falle eines militärischen Feldzuges geführt vom Herrscher (Monarchen) standen sie als Rekruten im militärischen Aufgebot, den jede Stadt aufzustellen hatte. Die Anwerbung von Söldnern war die Aufgabe des Stadtrates oder des Stadtkapitäns. Die Zahl der angeworbenen Söldner hing ab von der momentanen sicherheits-politischen Lage, als auch den finanziellen Möglichkeiten der jeweiligen Stadt. Die Höhe des Soldes (Einkommens) eines Soldaten betrug ungefähr 100 Denaren, der Rottmeister kam auf zirka eine halbes Pfund oder einen ganzen Pfund Denaren.

Jede Tätigkeit oder Aufgabe, mit der die Söldner vom Stadtrat beauftragt worden sind, die über den Rahmen der genannten Pflichten hinausging, wurde zusätzlich entlohnt. Dazu gehörten z. B. Wachdienst an den Stadttoren, Wachtürmen und Dienst außerhalb der Stadt, Verfolgungsjagd nach dem Feind oder das Lauern auf den Feind, Aufsicht über die einheimischen Arbeiter während des Arbeitseinsatzes, Begleitung von Mitgliedern des Stadtrates auf ihren Reisen oder der Einsatz als Sendboten. Bei jeder außerordentlichen Aufgabe hatte der Stadtrat die Pflicht, den Proviant zu gewährleisten.

Im Grunde genommen alle Ausgaben (mit der Ausnahme von Verpflegung) und materiellen Bedürfnisse der Söldner wurden vom Stadtrat erstattet. Die Söldner wurden üblicherweise im Rathaus untergebracht, jedoch bei einem zahlreicheren Aufgebot wurden sie auch in den Räumen der Stadttore oder Bastionen quartiert. Zu den häufigsten Ausgaben für die Söldner, die aus den Mitteln der Stadtkassa erstattet worden sind, gehörten die Kosten für beschädigte oder zerstörte Waffen. Der Stadtrat leistete auch eine Art Sozialpflege für die Söldner: falls sie im Kampf verwundet wurden, einen Arbeitsunfall erlitten haben oder sonstige Schäden, z. B. in Gefangenschaft, davongetragen haben, so erhielten sie eine finanzielle Entschädigung. Zudem bezogen sie regelmäßig Gehalt auch dann, wenn sie krank oder arbeitsunfähig waren.

Die Beendigung des Dienstes erfolgte infolge auf Antrag der Söldner selbst, oder infolge einer Entscheidung des Stadtrates, die durch die finanzielle Notlage der Stadtkasse oder politische Situation bedingt waren. Die Söldner wurden in der Regel am selben Tag in der Woche entlassen, an dem sie in Dienst genommen wurden. Als Sonderfall galt die Beendigung des Militärdienstes infolge der Flucht oder des Todesfalls eines Söldners.